

Nr 3 2017

Åarjelsaemien gærhkoepiaerie
Sørsamisk kirkeblad
Sydsamiskt kyrkblad

Samiska Kyrkodagarna i Arvidsjaur

Sid 14-17

Inhumant att ej återbegrava Sid 4

Snijpetjohpem
gååreme

Bielie 24

Historien är fylld av rasism

– Samerna har utsatts för en strukturell rasism. Det är fruktansvärt och det har konsekvenser än idag, sade kultur- och demokratiminister tillika sameminister Alice Bah Kuhnke vid samiska kyrkodagarna.

Alice Bah Kuhnke inledde panelsamtalet om sannings- och försoningskommission med en återblick på den svenska historien och konstaterade att den är fylld av smärta.

Sameministern var tydlig med att regeringen, tillsammans med flera instanser, exempelvis Diskrimineringsombudsmannen, välkomnar en sannings- och försoningskommission. Hon menade att samtalen är nödvändiga och att de behöver föras såväl inom som utom det samiska samhället.

– Det kräver mycket av politisk handling för att göra detta arbete. Men det är inte den svenska regeringen som ska bestämma på vilket sätt det ska ske, det ska samerna göra, sade Alice Bah Kuhnke.

Sameminister Alice Bah Kuhnke inviger de samiska kyrkodagarna i Arvidsjaur.

FÖRNYAD KONTAKT

Hon berättade att regeringen nu har en förnyad och återupptagen kontakt med Sametinget, en kontakt som är nödvändigt för att ett sådant här arbete ska kunna komma igång.

Hon betonade också vikten av en framtida samepolitik där det finns en klar konsultationsordning som slår fast hur offentliga aktörer måste konsultera samiska företrädare i frågor

rörande samer, något som tidigare saknats.

Hon nämnde också vikten av en gemensam nordisk samekonvention.

Sametinget ska nu tillsammans med Diskrimineringsombudsmannen verka för inrättandet av en oberoende sanningskommission om historiska skendena och övergrepp på samer i Sverige.

NORDISKA PERSPEKTIV LYFTES

Vid panelsamtalet om sannings- och försoningskommission deltog representanter från de norska och finska sametingen.

Tuomas Aslak Juuso från finska Sametinget berättade att frågan om sannings- och försoningskommission är ute på remiss i Finland. Det är viktigt att samerna och den finska regeringen är eniga i frågan. Han är glad över att den finska regeringen är positiv i frågan.

Aili Keskitalo från norska Sametinget som stödjer frågan om en sanningskommission tyckte

att frågan är mycket viktig men inväntade vid panelsamtalet det norska Stortingets beslut i frågan. (reds. anmärkn. Den 20 juni i år beslutade norska Stortinget att stödja en sanningskommission om samernas och kväernas historia).

INTERN KOMMISSION BEHÖVS

Lars Anders Baer, ordförande i arbetsgruppen för urfolk i Barentsregionen, menade att det också behövs en intern samisk sannings- och försoningskommission.

Ärkebiskop Antje Jackelén fokuserade på vikten av att avgränsa temat för arbetet i en kommission.

Sammanfattningsvis framkom att en sannings- och försoningskommission behöver ha resurser även för att intervjua och undersöka, att samer med kunskap och kompetens ska delta i arbetet och att det finns krishjälp att få vid behov. Viktigt är också att respektive lands regering är enig med samerna om detta arbete.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Hijven laavenjostojne libie lyhkesamme

Saemiedigkieraerie Inger Eline Eriksen Fjellgren meala hijven laavenjostoen gaavhtan saemien siebriedahkesne libie lyhkesamme Saetniesvoetekommisjovnem åadtjodh.

Stoerredigkie lea nænnoestamme Saetniesvoete- jih maahtadimmiekommisjovnem tseegkedh, mij edtja salkehtidh mah konsekvensh daaroedehtemepolitihke Nöörjesne leah vadteme. Saemiedigkieraerie Inger Eline Eriksen Fjellgren lij Stoerredigkesne gosse aamhtesem digkiedin jih dihte joekoen madtjeles nænnoestimmine.

– Saemiedigkie lea hijvenlaakan laavenjosteme jeenjesigujmie jih dan åvteste libie lyhkesamme daam kommisjovnem åadtjodh.

EKTIE STRATEGIJEM DARJOEJIN

Fjellgren laavenjostoen Saemiedigkien

voereseraerine sjierelaakan neebnie.

– Saemiedigkie lea gijhteles dan barkoen åvteste maam Saemiedigkien voereseraerie lea dorjeme daennie aamhtesisnie gellie jaepieh. Joekoen lij hijven dah lin meatan dennie ræhpas govlehtimmesne Stoerredigkesne. Joekoen vihkeles Stoerredigkie åadtjoeji dååjrehtimmieh govledh baaarasåbpoe almetjijstie, jih maam dah leah dååjreme staaten politihken gaavhtan.

Saemiedigkieraerie Fjellgren varke aktem tjåanghkoem utni Trygg Jakoline Nöörjen kveeni siebresne. Desnie strategijh ektesne hammoedin guktie edtjin aktem dagkeres kommisjovnem åadtjodh. Daan tjåanghkoen mænngan Saemiedigkie aktem prieviem seedti fylhkentjeltide saemien dajvine, gusnie dåarjoen bijre birrimh juktie kommisjovnem tseegkedh, jih dam

leah dan mænngan dorjeme.

DÅARJOE GÆRHKOSTE LIJ HIJVEN VIEHKIE

Saemiedigkie aaj hijvenlaakan govlesadteme Saemien gærhkoeraerine, jih dej dåarjoe stoerre nåhtoe orreme.

– Gærhkoe jih staate leah aadtjen joekehtadteme. Gærhkoe annje aktem vihkeles sijjiem åtna dovne Saepmesne jih abpe Nöörjesne, jih aaj stoerredigkien tjirkiji gaskem. Saemieh tuhtjeh hijven gærhkoe mijjem dåarjoeht daennie barkosne. Tjoerebe aaj mujhtedh voejkenevoetem gorredidh daennie maahtadimmiebarkosne. Gærhkoe dam maahtoem åtna mij lea daerpies, Fjellgren jeahta.

KILDE: PRESSEMELDING, SAMETINGET
BEARBEIDING: EINAR BONDEVIK

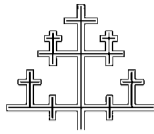
Med godt samarbeid har vi lyktes

Stortinget har vedtatt at det skal etableres en Sannhets- og forsoningskommisjon som skal utrede hvilke konsekvenser for-

norskningpolitikken i Norge har medført.

– Sametinget har hatt godt samarbeid med mange og derfor har vi lyktes for å få på plass denne kommisjonen, sier en fornøyd sametingsråd Inger Eline Eriksen Fjellgren og nevner spesielt sametingets eldreråd og

Samisk kirkeråd. Kirken har en viktig plass i Sápmi og Kirken har den kunnskapen som kreves i forhold til den åndelige dimensjonen av forsoningsarbeidet.

Endring - vilje og mot

Det er vanskeleg å endra seg. Det er lettast å halda på vanen. Men endring trengst. Det trengst når gamle vanar og måtar ikkje er gode, når dei øydelegg i staden for å bygga opp. Historia fortel om begge deler.

I jubileumsåret har det blitt henta fram og gjort synleg mykje av det gode vi har frå samisk historie og tradisjon. Samstundes har det òg vore anledning til å ta opp vanskelege tema som skulehistorie og fornorskingspolitikk. Historia er ikkje berre god. Når Stortinget i Noreg har vedteke å oppretta ein sannings- og forsoningskommisjon, er det håp om at historia skal bli betre. Det har skjedd store endringar i skule og samfunn. Kanskje kan dette arbeida òg føra til at vi kan endra vårt syn på historia og sjå på den

”Ein del politikarar er no tydelegare i sin tale om negative konsekvensar av vindkraftutbygging.”

i lag både samar og nordmenn.

Det er òg utfordringar i dag. Mellom anna blir reindrifta stadig pressa på areal. Det som før har vore til dels uinteressant utmark og villmark er no av interesse for gruvedrift, auka turbruk ikkje minst utbygging av vindkraft. Til det siste har skjedd ei viss endring på politisk plan, regionalt og nasjonalt. Ein del politikarar er no tydelegare i sin tale om negative konsekvensar av

vindkraftutbygging. Spørsmålet er om dei maktar å få til ei endring. Og er næringsliv og industri villige til endring og nye tankar? Evnar dei mektige å ta perspektivet til dei med minst makt?

Kyrkjedagane i Arvidsjaur gav oss òg utfordringar til endring. Mange seminar tok opp store spørsmål. Nokre av dei har vi kort referert i bladet. Det eine handla om joik i kyrkja. «Respekt for ulike kjensler» var eit gjennomgangstema der. Om biletkunst sa kunstnaren Lars Levi Sunna at det var uråd å vita om framtida. Vi kan ikkje bestemma korleis komande generasjonar vil lesa og tolka uttrykk og symbol. Det skje endringar. Men endring treng ikkje bety at alt gammalt er dårleg. I møte med ungdomar denne sommaren har eg fått

læra noko om respekt og det å ta omsyn - om å skunda seg langsamt og gjera endringar på eit vis slik at alle kan bli inkludert. Eg og mange med meg er glad i samisk og brukar det gjerne i kyrkja. Di meir di betre av både språk, kunst og musikk. Nokre gonger er det både viktig og nødvendig. Men det kan òg bli ekskluderande, ikkje berre for nordmenn men òg for samar som ikkje har fått lært språket. Det krev mot og styrke å endra seg. Men det krev òg mot og styrke til å la endringa gå i eit slikt tempo at ein får flest mogeleg med seg. Eg håpar vi kvar på vår plass finn det motet og styrken til å akseptera at vi er ulike samstundes som vi arbeidar vidare på den gode endringa.

EINAR BONDEVIK

Daerpies Dierie är oberoende

I Daerpies Dierie nummer 2-2017 har bitrådande redaktör ViviAnn Labba Klemensson skrivit en ledare som fokuserade på renar, land och vatten. Den har i ett årsmötesuttalande från Landspartiet Svenska Samer (LSS) den 27 augusti fått kritik och frågor riktas till Svenska kyrkan/Härnösands stift.

Vi kan av årsmötesuttalandet läsa följande: *Daerpies Dierie är ett organ för Härnösands stift och den samiska menigheten i Norge. Ledaren är en partipolitisk partsinlaga inför sametingsvalet som befäster splittringen bland samer. Delar Härnösands stift de ståndpunkter ledaren framför? Är det Härnösands stifts uppgift att genom Daerpies Dierie framföra partipolitiska ståndpunkter?*

Uttalandet finns i sin helhet att

läsa på partiets hemsida: www.landspartietsvenskasamer.com samt på www.DaerpiesDieries.se

TIDNINGEN ÄR OBEROENDE

Vi på Daerpies Dierie vill bemöta det som direkt rör vår verksamhet.

Daerpies Dierie är en journalistisk och redaktionsmässigt fristående tidning och är alltså inte ett organ för Svenska kyrkan/Härnösands stift/Den norske kirke, även om tidningen stöds ekonomiskt av Svenska kyrkan/Härnösands stift, Nidaros bispedømme i Den norske kirke samt norska Sametinget och prenumeranter. Svenska kyrkan/Härnösands stift eller den norske Kirken är alltså inte ansvariga för vad Daerpies Dierie skriver om eller vad tidningen uttalar på sin ledarsida.

Tidningen behandlar frågor som rör det sydsamiska området, främst frågor som har en koppling till kyrka, kristen tro och alla samers liv och framtid. I denna helhet ryms det mesta, också viktiga samhällsfrågor för samer.

JOURNALISTISK BEARBETNING

Tidningens arbete baseras på journalistiska principer vilket bland annat innebär ett kritiskt förhållningssätt i bevakning, i artiklar och ledare. Tidningen fungerar utifrån övertygelsen att en oberoende journalistisk bearbetning av viktiga frågor är bra både för kyrkan och för samerna.

I den aktuella ledaren redogjorde ledarskribenten för hur situationen ser ut när det gäller renskötsel och renskötselrätt samt för det politiska arbetet med

dessa ödesfrågor i Sametinget. Ämnesvalet motiverades av det förestående sametingsvalet. Till detta fogades ledarskribentens egna erfarenheter och reflektioner eftersom hon är same, medlem i en sameby, har renmärke och äger renar. Ledaren aktualiserar viktiga problem, låt vara med renskötaren och samebyn som utsiktspunkt, men anger inte hur dessa problem ska lösas.

Sammanfattningsvis: De frågor som LSS ställer om var kyrkan står i samiska frågor kan vara berättigade men kan inte baseras på vad Daerpies Dierie skrivit eller inte skrivit utan måste utgå från kyrkans egna dokument och handlingar.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON
EINAR BONDEVIK

Samiska vinjetter i Daerpies Dierie

Orre saernieh: Nyheter
Gieries lohkih!: Kära läsare!
Noere almetjh: Barn, ungdom
Guvvie: Porträtt
Doen jih daan bijre: Lite av varje
Guktie ussjedem: Hur jag tänker

Åssjalommesh: Tankar, andakt
Gie jih gusnie årroeminie: Vem och var
Kultuvre: Kultur

Första sidan:

Vid invigningen av de samiska kyrkodagarna i Arvidsjaur 2017.

Foto: Emma Berkman/Svenska kyrkan

Inhumant att ej återbegrava samiska anförvanter

Under låvvusamtalet om sannings- och försoningskommission, i samband med de samiska kyrkodagarna i Arvidsjaur, aktualiserade Svenska kyrkans ärkebiskop Antje Jackelén frågan om samiska mänskliga kvarlevor på svenska museér.

– Det är ovärdigt att dessa kvarlevor, som samlats in av rasbiologer och andra, fortfarande ligger kvar på institutionerna, sa hon.

Ärkebiskopen valde att ta upp detta ämne efter samtal inom Svenska kyrkan, bland annat i samiska rådet och kyrkostyrelsen.

Antje Jackelén, ärkebiskop Svenska kyrkan.

regeringskansliet och andra till samtal och initiera en process kring denna fråga.

– Fokus i samtalen bör ligga på hur en process framåt skulle kunna se ut och att identifiera de hinder som finns mot reparation och återbegravning, sa Antje Jackelén.

Hon poängterade hur viktig denna fråga är och vilket ansvar kyrkan och andra parter har.

– Vi behöver ta ett gemensamt ansvar i den här frågan för att inte bidra till en fortsatt avhumanisering, sade Antje Jackelén.

FOTO: EMMA BERGMAN/SVENSKA KYRKAN

VÄRDIGT AVSLUT

– En del i läkandet av de övergrepp som begåtts är att få ett värdigt avslut. Det är inhumant

att inte få återbegrava samiska anförvanter, sade ärkebiskop Antje Jackelén.

Svenska kyrkan kan spela en viktig roll genom att bjuda in samiska intressenter, museer,

KÄLLA: SVENSKAKYRKAN.SE
BEARBETNING: VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Raerie noeride tseegkesovveme

Saemien Gærhkoeraerie (Romssa) raeriem noeride tseegkeme. Dan giesien voestes aejkien abpe raerie tjåanghkeni. Saemien Gærhkoeraerie sæjhta noeride goltelidh.

Saemien Gærhkoeraerie gellie jaepieh barkeme raeriem noeride tseegkedh. Dellie amma raerie tseegkesovveme.

NOERE SAEMIEH GÆRHKOSNE

– Saemien Gærhkoeraerie madtjeles gosse raerie daelie tseegkesovveme. Vihkele noere saemieh åadtjoeh meatan årrodh. Mijjeh tjoerebe noeride gærhkose byöredh, goltelidh maam ussjedieh, Maria Roysdatter Steinsvik jeahta.

Maria Roysdatter Steinsvik Saemien Gærhkoeraeresne barkeminie. Maria madtjele jïh geerjene gosse Nöörjen gærhkoe noere saemide goltele jïh dej åvteste barka.

NOERH ABPE SAEPMESTE

Maria Roysdatter Steinsvik (Romssa), Saemien Gærhkoeraerie, soptsesteminie vihkele noere saemieh maetieh gærhkoem nænnoestidh. Anna Malene Jönsson (Raarvihke) geerjene juktie Saemien Gærhkoeraerie orre raeriem noeride tseegkeme. Anna Malene Jönsson lea lihtsege orre raaran noeride.

sjiehtesjidh jïh barkedh guktie noere saemieh abpe Nöörjesne åadtjoeh dej ietnien gielem gærhkosne govledh, jïh dej aerpievuekide vaarjelidh. Noere saemieh daejrieh guktie hijven ektesne barkedh jïh guktie gærhkoem nænnoestidh. Manne aavodem juktie raerine edtjem soptsestidh jïh barkedh, Maria Roysdatter Steinsvik jeahta.

TEKSTE JÏH GUVVIE: MEERKE KRIHKE
LEINE BIENTIE

Saemien Gærhkoeraerie eadtjohke barkeme, noere saemieh abpe Saepmeste raaran ohtsedidh. Daerpies hov noere saemieh gaajhkinie dajvijste ohtsedidh. Dellie maajetjïh raerien lihtsegh gaavnesjamme.

– Dah lihtsegh væjkele jïh eadtjohke, Maria Roysdatter Steinsvik jeahta.

– Saemien Gærhkoeraerie edtja

Ungdomsutvalg for samisk kirkeliv på plass

Samisk kirkeråd er godt fornøyd å endelig få på plass “Ungdomsutvalg for samisk kirkeliv”. Maria Roysdatter Steinsvik forteller at det har vært en lang prosess å finne representanter fra hele Sapmi til dette utvalget.

– Det er viktig at vi snakker med unge samer i kirka. Vi må lytte til hvordan de ønsker at samisk menighetsliv i kirka skal være, sier Maria Roysdatter Steinsvik.

Daniel Mortensson feiret i Elgå

I pinsen ble en av forgrunnsfigurene for landsmøtet i 1917 feiret i Elgå. Daniel Mortensson hadde tilholdssted flere plasser i Elgå og Svaahken sjiite, og man har nå bygd opp igjen hans vinterboplass ved Kjerran, like ved svenskegrensa.

Fredag før pinse møtte et hundretalls personer opp ved boplassen der både gåetie med *kåava* og *buvrie* var satt opp. Det har vært lagt ned mange timers arbeid fra lokale krefter i distriktet og med hjelp fra Glomdalsmuseet. Mange av de fremmøtte var etterkommere av Daniel Mortensson, men også andre interesserte hadde møtt opp i vakkert vårvær.

FAGLIGE INNSPILL

Til den faglige delen av arrangementet på lørdag hadde man besøk av blant andre sametingspresident Vibeke Larsen og biskop i Hamar, Solveig Fiske. Disse deltok også i panel-samtalen etter foredragene. I sin hilsen til jubileet framhold sametingspresidenten Daniel Mortenssons arbeid med lovverk om reindrift og beiterett samt hans avis, *Waren Sardne*, som spredde kunnskap om samiske forhold. Foredrag fra Anne Severinsen om Daniel Mortensson og Jon Todal om Mortenssons medarbeider Edward Masoni utdypet begge disse punktene. Videre presenterte Unni Fjellheim sitt arbeid med *snjbetjohpe* og hvordan den gjerne kan ha vært modell for østerdalslua/skjoldlua.

Biskop Fiske gikk i sin hilsen inn på de endringene som har skjedd i den norske kirke. Blant annet gjøres det mye med liturgi- og salmearbeid på de samiske språk og i den nye salmeboka fra 2013 har man et utvalg salmer på samisk. Den viser at vi har flere språk

En stor forsamling med Sameting, Trånte2017-komité og Engerdal kommune i spissen sammen med lokale krefter feiret Daniel Mortensson i Elgå.

Jubileumsmerkinga ble innledet med at Marja Mortensson fra Elgå, tippoldebarn av Daniel Mortensson, kom gående og fremførte Gustav Kappfjells *Gaavalohke*, en sang om og til lederreinen.

i samfunnet og gjør det synlig også utenfor de samiske kjerneområdene. Biskopen kom inn på historien og fornerskningen og sa at den også har vært teologisk begrunnet. Det har vært et mål å utslette samisk kultur og identitet. «Jeg vil be om tilgivelse for den urett kirka har gjort,» sa biskop Fiske.

Den ny-oppsatte vinterboplassen i Kjerran. Gåetie med inngang i *kåava* – forstue/bislag. I bakgrunnen ser man *buvrie* – stabburet.

Svaahken sjiites egen Marja Mortensson gjennomførte to fullsatt konserter i Elgå kirke. Med seg hadde hun Daniel Herskedal på tuba og Jakop Janssønn på perkusjon, eller "joiketuba" og "joiketrommer" som de for anledningen kalte det. Konserten var basert på gamle joiker i musikerne fortolkning, en flott opplevelse med dyktige musikere som ble godt tatt imot. Lørdagskvelden ble avsluttet

med festmiddag på Bryggeloftet i Elgå. Der måtte man utvidet med ekstra telt for å romme alle deltagerne.

GUDSTJENESTE

Søndag var det festgudstjeneste ledet av presten i Engerdal, Svein Olav Hovde. Sørsameprest Einar Bondevik og diakoniarbeider Bertil Jønsson deltok sammen med lokale medarbeidere. Marja Mortensson og tubaist Daniel Herskedal fremførte *Mov aaltare vaerine tjuavka*, jubileumssalmen til Trånte2017 og biskop Fiske talte.

Etter gudstjenesten var det kirkekaffe på samfunnshuset før arrangementet ble avsluttet med tur til Svukuriset. Dagens turisthytte er gården der Daniel Mortensson bodde og der han redigerte *Waren Sardne* den tida han bodde i Svaahken sjiite.

EINAR BONDEVIK

Tidigare opposition styr Sametinget i Sverige

Den 21 maj genomfördes sametingsvalet i Sverige. Resultatet blev ett större valdeltagande (57,7 procent) jämfört med föregående val (54,4 procent). 5056 röster blev godkända.

De partier som visar ett starkt stöd för rennärningen är vinnare i valet och har gått framåt med flera mandat. Den största förloraren i valet är Min Geaidnu som tappade tre mandat.

De tidigare oppositionspartierna Samelandspartiet, Guovssunásti och

Vuovdega inledde valsamarbete med enmandatspartierna Samerna och Samiska folkomröstningspartiet, vilket gav dem makten i Sametinget i Sverige.

Sametingets största parti Jakt- och Fiskesamerna förlorade makten tillsammans med Landspartiet Svenska Samer, Álbmut och Min Geaidnu.

DEN NYA STYRELSEN

Per-Olof Nutti från Samelandspartiet valdes till ordförande i den nya

styrelsen. Övriga styrelseledamöter är: Britt Sparrock, Samelandspartiet, Lars-Miguel Utsi samt Marita Stinnerbom från Guovssunásti, Jan Rannerud, Vuovdega, Anders Kråik, Samerna samt Lars Wilhelm Svonni, Samiska Folkomröstningspartiet.

SAMETINGET FIRAR 25 ÅR

Några av de prominenta gästerna var ordföranden i FN:s rasdiskrimineringskommitté, Anastasia Crickley, Same-

minister Alice Bah Kuhnke samt Kronprinsessan Victoria. Övriga gäster var representanter för samebyar, samiska organisationer samt ambassadörer, landshövdingar och kommunalråd.

Tinget höll sitt första plenum för 25 år sedan. Vid årets invigning i Östersund den 30 augusti berättade historikern Lars Thomasson om Sametingets tillkomst 1992. Hans tal finns att läsa i sin helhet på www.DarpiesDierie.se

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Historisk konfirmasjon i Nidarosdomen

Søndag den 13. august 2017 hadde Saemien Åålmege konfirmasjonsgudstjeneste ved det nye alteret i Nidarosdomen. To konfirmanter fra Saemien Åålmege deltok på konfirmantleir i Trondheim i forveien, med avsluttende konfirmasjonsgudstjeneste i Nidarosdomen.

Konfirmantene deltok på konfirmantleir i Trondheim i forkant av konfirmasjonsgudstjenesten. Fra Saemien Åålmege deltok også tre ungdomsledere sammen med ansatte i Saemien Åålmege.

- Ungdomslederne gjør en fabelaktig innsats som imponerer meg gang på gang! De utgjør en viktig del av hele konfirmantleiren, og vi hadde ikke kunnet vært foruten dem, sier Meerke Krihke Leine Bientie, trosopp lærer i Saemien Åålmege.

ULIKE STEDER I SØRSAMISK OMRÅDE

Saemien Åålmege har konfirmasjonsgudstjenester på ulike steder i det sørsamiske området. I 2016 fant konfirmasjonsguds-

Jonna Dunfjeld Mølnvik (Snåsa) og Maria Victoria Bientie Sivertsen (Sørli) fra Saemien Åålmege ble konfirmert i Nidarosdomen søndag den 13. august 2017.

tjenesten sted i Dolstad kirke i Mosjøen. Tidligere år har menigheten feiret konfirmasjonsgudstjenester blant annet i Snåsa, Røros, Stjørdal og Mo i Rana. Konfirmantkullene varierer i størrelse fra år til år.

ALTER MED SAMISK UTSMYKNING
Det samiske alteret i Nidarosdomen ble innviet i forbindelse av jubileumsuka "Tråante 2017". Saemien Åålmege var da med

på innvielsesgudstjenesten i Nidarosdomen. Det var også en jubileumsgudstjeneste i Nidarosdomen samme dag, 6. februar. Gjennom hele året markeres jubileumsåret "Tråante 2017" med ulike arrangement.

- Dette er en stor og viktig begivenhet for oss i Saemien Åålmege. Vi har sett fram til å feire gudstjeneste i Nidarosdomen foran dette flotte alteret. At det er en konfirmasjonsgudstjeneste er ekstra gledelig, sier prest i Saemien Åålmege, Einar Bondevik.

Etter konfirmasjonsgudstjenesten ble det felles festmiddag for konfirmantene sammen med familien, slekt og venner.

- Alt ble mye bedre enn jeg hadde forventet. Jeg er veldig fornøyd, smiler konfirmant Maria Victoria Bientie Sivertsen.

TEKSTE JIH GUVVIE: MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Leah Barruk (Karlstad) lustestalla gosse Saemien gærhkoebiejide Aerviesjaevresne heevehte.

Maanah gærhkosne

Jijnh maanah Aerviesjaevresne gaavnesjin. Ektesne lustestallin, åahpenin, stååkedin jih laavloejin. Dej fuelkieh baateme Saemiej gærhkoebiejide heevehtidh.

Fuelkieh golme biejjieh Aerviesjaevrese lin. Almetjh Nöörjeste, Sveerjeste, Sævmeste jih Russlaanteste gaavnesjamme Saemiej gærhkoebiejide heevehtidh.

Daan jaepien aamhtese lij "Jielemen gaaltije –jielemen tjaetsie". Maanah aaj dåeriedin gosse fuelhkieh gyrhkesjin. Dan mænngan hijven ålkene gaavnesjidh. Lustestallin gosse klaeriedin, laavloejin, jih tjengkierinie stååkedin.

TEKSTE JIH GUVVIE: MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Frälsarkransen

Frälsarkransen är ett modernt radband med 18 pärlor i olika färger och av olika betydelser; Gudspärlan, Tystnadspärlorna, Jagpärlan, Doppärlan, Ökenpärlan, Bekymmerslöshetspärlan, Kärlekspärlorna, Hemlighetspärlorna, Nattenspärla och Uppståndelsepärlan. Frälsarkransen har hjälpt otaliga människor till fördjupad bön och innerligare Gudskontakt. Den är skapad av Martin Lönnebo.

Mange barn i Arvidsjaur

Mange barn deltok under feiringen av Samiske kirkedager i Arvidsjaur i juni. Etter gudstjenestene fikk barna bli med på ulike aktiviteter. Det var deltagere både fra Norge, Sverige, Finland og Russland.

Några konfirmander, från vänster: Peter Jannok, Sunna Kuoljok, Lise-Marit Klemensson, Vide Niia, Nella-Stina Wilks, Agnes Enbom, Indra Tengblad.

Samisk konfirmation

Personlig berättelse av Lise-Marit Klemensson

Förberedelserna inför "konfan" började tidigt: koltar som skulle sys, sjalar som skulle knytas och skoband som skulle vävas.

Det samiska konfirmandlägret är det man i hela sitt liv har hört om. Ända sedan min äldsta syster för sju år sedan for på lägret har jag längtat tills det skulle bli min tur. Man har ju tänkt att det skulle bli bland de roligaste veckorna i livet och att det är där grunden till ens sociala umgänge läggs.

Och nu var det äntligen min tur att se om det verkligen var så kul som alla påstod. Dagen man så länge sett fram emot var äntligen kommen. Kanske var det även den mest nervösa dagen. För varje mil närmare Burträsk jag kom, desto snabbare slog hjärtat. Och plötsligt stod jag där på gårdsplanen i Burträsk.

FÖRSTA DAGEN MEST NERVÖS

Det var den 17 juni som vi alla konfirmander samlades på Edelviks folkhögskola i Burträsk i Västerbotten. Det var en väldigt nervös dag fylld med förväntningar och förhoppningar. Jag tror att alla tyckte att det var ganska så stelt i början. Men rätt snabbt släppte nervositeten.

När vi skulle presentera oss

slog hjärtat så brutalt snabbt. Vi började ganska direkt med lärkänna-övningar. Ledarna blandade oss konfirmander så att vi inte skulle umgås enbart med de vi redan kände. Vi delades in i grupper och diskuterade frågor som vad det innebar att vara ung, same och kristen.

Vi gick en vandring med pärlorna. Varje pärla i frälsarkransen har en egen betydelse och det fanns en speciell station för varje pärla. De förklarade pärlornas betydelse och visade även hur de såg ut. Senare, vid aftonbönen, fick vi våra egna frälsarkransar.

Nästan varje dag arbetade vi med en eller flera pärlor och diskuterade deras betydelse. Vissa dagar var enklare och roligare än andra dagar. Vissa pärlor hade ett tyngre budskap än de andra.

FJÄLLVANDRING I KLIPPEN

Två dagar efter ankomsten bar det iväg på fjällvandring i Klippen. Vi åkte buss från Burträsk till Malå där vi fick träffa Jörgen Stenberg, ordförande i Malå sameby. Han berättade för oss om deras vinter- och sommarbetesmarker, om deras sameby och även lite om jojken.

Vi gick även en dopvandring

den dagen eftersom vi arbetade med doppärlan. När vi kom fram till Klippen så åt vi jättegod traditionell samisk mat.

Nästa dag packade vi allt vi behövde för fjällvandringen med övernattnings i *lavvu*. Just den dagen var det fokus på umesamiskan. Andra dagar arbetade vi med de andra varieteterna av det samiska språket.

Senare på kvällen, när vi kommit fram, hölls aftonbönen utomhus, och vi fick ta emot nattvarden för första gången. Morgonen därefter gick vi tillbaka ner till Klippen. Vi konfirmander hjälpte till att laga maten. Vi rökte fisk, bakade paj och *gáhkeku*.

På vägen hem gjorde vi två sånger i bussen som vi sjöng på konfirmationsmiddagen den näst sista dagen.

BADTUR TILL MUNKVIKEN

En dag for vi till Munkviken mellan Umeå och Skellefteå och badade i havet och i badtunnor. Där fick vi göra olika samarbetsövningar vilket var jättekul. Det gjorde oss i grupperna ännu tajtare, och vi alla fick mycket lättare att samarbeta. Det var en lugn dag, inga tider som ständigt skulle passas, utan vi fick bara vara.

Man märkte även att vi hade blivit bekväma med varandra så det fanns ingen anledning att bli jättenervös längre.

STÄRKANDE LÄGER

Dagarna på "konfan" var jätteroliga. Jag har fått lära känna både ledare och konfirmander. Det är så skönt med ett läger där alla förstår varandra och man inte behöver förklara sin identitet och var man kommer ifrån.

Jag tycker att det är jätteviktigt att det finns kvar såna här samiska konfirmandläger, för jag tror att det verkligen kan stärka ens identitet. Man får känna att man inte är ensam. Man lär känna unga från hela Sápmi, och det kan utvecklas vänskaper som håller hela livet. Jag har i alla fall fått många nya vänner, och jag har även stärkt banden med dem jag redan kände.

Vi hittade på jättemycket roliga saker, och det kommer att följa mig hela livet. Vi gjorde verkligen allt från att färga hår och baka tårtor till att lära oss dansa sydisdansen. På det här lägret var ett skratt aldrig långt borta.

TEXT OCH FOTO:
LISE-MARIT KLEMENSSON

Å være biskop er

Det er biskop emeritus Tor Singsaas som forteller dette. Han hadde sin avskjedsgudstjeneste som Nidaros biskop i Nidarosdomen den 10. juni. Etter det har det blant annet blitt Olsok på Færøyene og en uke som pilegrimsprest på Dovre for en turglad biskop. Da september kom var hans tid som biskop i Nidaros helt avsluttet.

– Det har vært fantastiske år for meg, men nå er min tid i det offentlige over. Det er biskop Herborgs rom nå, sier han, og sikter til Nidaros bispedømmes nye biskop Herborg Finnset som ble vigslet til biskop den 10. september.

Han vokste opp i en kristen heim og hadde gode forbilder i ungdomstida. Blant annet betydde en prest i heimbygda mye.

– Han satte meg på tanken om å bli prest. Gode forbilder er viktig, sier biskop Tor.

Men det tok tid før han bestemte seg for å bli prest.

– Jeg ville forsikre meg om at det hadde bærekraft for et helt liv, forteller han.

Så ble han prest i nesten 40 år, og biskop de siste ni årene.

BREDDE I BISPEGJERNINGEN Ble bispegjeringa som forventa?

– Jeg er svært takknemlig for mine år som biskop. Jeg hadde ingen spesielle forventninger. Men jeg var opptatt av å gå inn i de oppgavene som kom til meg og som en biskop hadde et særlig ansvar for som tilsynsmann. Jeg har vært opptatt av å legge liv og tjeneste i Guds hender med bønn om at jeg gikk inn i gjerninger som Gud hadde lagt foran meg, sier biskop Tor.

Han har vært sentral i kirkelige nyetableringer av ulikt format. Både det at Den norske kirkes presesembete ble lagt til Nidaros og at en ny menighet har sett dagens lys, har skjedd ved hjelp av hans engasjement.

– Jeg hadde ikke sett for meg den enestående inspirasjonen og veksten vi har opplevd gjennom

opprettelsen av Saemien Åålmege. Dette har kanskje vært det viktigste som har skjedd i min tid som biskop, og for meg personlig. Arbeidet med og innvielsen av det samiske alteret i Nidarosdomen er også et høydepunkt for meg, sier han.

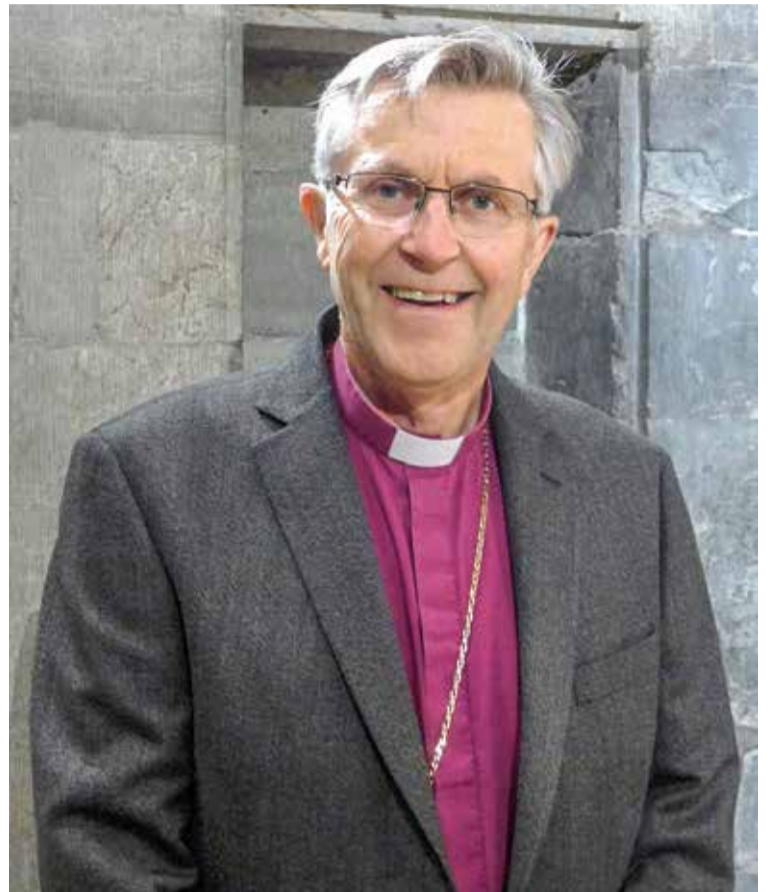
Men er det noe du tenker på som ugjort i din tid som biskop?

– Det er alltid noe en hadde håpet å få gjort. Jeg er selvsagt opptatt av den synkende oppslutning omkring kirka ved at færre døpes, færre kommer til gudstjeneste og store utfordringer med hensyn til trosopplæring for barn og unge. Jeg skulle gjerne fått fulgt dette videre og sett at bispedømmets strategi «+1» virker, at alle som tilhører kirka tar ansvar for at en til blir døpt, en til blir konfirmert, en til begynner å gå oftere til gudstjeneste og så videre. Men jeg vet at biskop Herborg vil gå inn i dette på beste måte. Nå er min tid over.

BARN, UNGE OG SPRÅK

Du ba om at eventuelle avskjedsgaver skulle gis til sørsamisk trosopplæring. Hvorfor ønsket du det?

– Det er fordi Saemien Åålmege har gitt meg så uendelig mye i min tid som biskop. Jeg brenner for trosopplæring for barn og unge generelt, og synes det er spesielt viktig at Saemien Åålmege kan få et ekstra løft for sitt trosopplæringsarbeid som ung

Et vennlig smil og en vennlig biskop som har vært til glede og velsignelse for mange takker nå av fra sin offentlige gjerning.

og nyopprettet menighet. Jeg håper og ber om at denne gaven blir merkbart for trosopplæring i Saemien Åålmege og at den blir til inspirasjon og velsignelse.

Biskop Tor har også vært en pådriver for bruk av sørsamisk språk. Han har først oppfordret og senere gitt mildt pålegg til alle prester om å ta det i bruk. For ham har det viktigste vært at det sørsamiske språket lyder under gudstjenestene i alle menighetene. Språk er en av de viktigste identitetsmarkørene. I dette landet er vi to folk som lever sammen. Kirke og menighet har en særlig forpliktelse til å synliggjøre dette, samtidig som vi tror at alle er ett i Kristus, uansett folk, nasjon og etnisitet.

Er du fornøyd med resultatet?

– Jeg er fornøyd med at det er blitt så stor oppmerksomhet omkring dette, ikke bare her i Trøndelag, men i hele kirke-Norge. Mange peker på Nidaros som et forbilde. Og da er det viktig for meg å si at dette ikke bare skyldes meg, sier biskop Tor

og nevner tidligere og nåværende sørsameprester Bierna Bientie og Einar Bondevik, Saemien Åålmegeaerie med leder Sigfred Jåma og de andre ansatte i Saemien Åålmege.

Han trekker også fram prestene som har vært viktige til å motivere prestene og menighetene om nødvendigheten av dette. Det bor sørsamer i samtlige menigheter i Nidaros bispedømme, så biskop Tor mener at det finnes ingen unnskyldning for å ikke komme i gang enten med nådehilsen eller velsignelsen på sørsamisk.

IDENTITETSMARKØR

– For meg har den ”dobbelte velsignelsen” på sørsamisk og norsk blitt en personlig identitetsmarkør. Jeg lyser den alltid på to språk. Det har jeg gjort i Oslo domkirke og i Sarpsborg kirke under en pilegrims-gudstjeneste der og også andre steder utenfor bispedømmet. Og selvsagt overalt her. Alltid, sier en tydelig biskop Tor.

en livsstil

”Også en biskop lengter etter å bli tatt imot med tillit, omsorg og omtanke”

Men kunne han satt enda større krav til prestene?

– Det kunne jeg sikkert ha gjort. Men jeg har valgt å informere om hva dette handler om og nødvendigheten av at det skjer. Det har vært viktig å formidle kunnskap og forståelse for hva dette handler om, mer enn å presse noe nytt raskt og kontant igjennom, sier han og legger til at han tror nok at tiden nå er kommet for å si at alle prester og menigheter må få det sørsamiske språket på plass i menighetens gudstjenester.

MØTER MED MENNESKER

I sin hilsen han sendte som avskjed til menighetene rettet biskop Tor du en takk til alle han har møtt.

Er det noen møter i løpet av disse åra som har formet deg spesielt?

– Ved siden av Saemien Åålmege har arbeidet med mennesker med fysisk og psykisk funksjonshemning opptatt meg. Jeg tror at disse møtene har formet meg i denne tiden. De har tatt imot meg slik jeg er, uten forbehold. Det har vært sterkt og lærerikt og har lært meg hvordan jeg skal være mot andre. Slik du ønsker å bli tatt imot som menneske, slik skal du jo også ta imot den andre, ditt medmenneske, din neste. Også en biskop lengter etter å bli tatt imot med tillit, omsorg og omtanke, forteller han.

FRAMTIDSPLANER

Han vil bruke tida ut over høsten til å finne ut av sine fremtidsplaner. Men mer tid med familie og venner er noe av det biskop Tor vil prioritere framover.

– Å være biskop er en livsstil. Jeg har i grunnen holdt på hele tiden med ett eller annet knyttet

–Arbeidet i forkant og innvielsen at dette alteret var et høydepunkt for meg, sier biskop Tor.

til bispetjenesten i nesten 9 år. Og nå er det tid for å tenke mer på mine nærmeste og meg selv. Jeg har min kone Gunhild, 2 barn, svingerbarn og 4 barnebarn som betyr veldig mye for meg, sier han.

Det har krevd sitt å være biskop. Media er tett på og man har sjelden helt fri. Tiden med familie og venner har nok blitt lidende under det. Han har også planer om å gå mye på tur. Han er mener seg å være avhengig av naturen, blant annet Bymarka rundt Trondheim og Oppdalsfjellene. Man kan også ha håp om å møte ham igjen i samiske sammenhenger.

– Jeg tar svært gjerne turen til

Johkegaske igjen, og håper inderlig jeg får ta del i fellesskapet i Saemien Åålmege. Menigheten betyr mye for meg, sier biskop Tor.

EN FLOTT TJENESTE

Biskop Tor oppfordrer gjerne andre til kirkelig tjeneste.

– Å være prest er utrolig flott tjeneste. Du kommer så nært mennesker med det som er viktigst i livet. Jeg håper mange unge tar imot kallet til å bli prest. For vår kirke trenger mange nye prester nå. Det er mange som går av med pensjon samtidig med meg, forteller han.

Hvilke egenskaper treng man for å bli prest – eller ha andre stillinger og funksjoner i kirkelig arbeid?

– Det viktigste er å være ”glad i mennesker og glad i Jesus Kristus”, i den rekkefølgen. Det er det aller beste utgangspunkt for en tjeneste i kirka både som prest, diakon, kateket kirke-musiker, kirkeverge, kirke-tjener – ja for alt arbeid i kirke og menighet, sier biskop Tor.

EINAR BONDEVIK

Rettsavgjørelser om Fosen-utbygging i ulike retninger

Utbyggingen av vindkraft på Fosen har vært til behandling i ulike rettsrunder. Sørgruppa i Fosen reinbeitedistrikt fikk i juni medhold fra Høyesterett i at tingretten og lagmannsretten ikke hadde gjort tilstrekkelige

vurderinger i behandlingen av spørsmålet om ekspropriasjon. Kjennelsene ble derfor opphevet. Fosen Vinds advokat, Johan Fredrik Remmen, mener dette ikke har noen praktisk betydning, noe reinbeitedistrik-

tet og deres advokat Geir O. Haugen er kraftig uenig i.

Videre har skjønsretten vurdert utbyggingen på Storheia. Konklusjonen derfra er at utbyggingen ikke er til stort nok hinder for reindrifta til at den kan

stoppes. Reinbeitedistriktet og deres advokater stiller seg kritisk til denne vurderingen og det er meget mulig kjennelsen vil bli anket.

EINAR BONDEVIK

Erika Unnes projektledare

Den 1 juli tiltrådte Erika Unnes tjansten som projektledare for Staare 2018. Med bara ett halvår kvar till 2018 så är det bråda tider i projektet.

År 2018 firas 100-årsjubileum till minne av det första samiska landsmötet i Sverige. Det blir ett år med samiska festligheter där med höjdpunkt under jubileumsveckan i februari. Ambitionen är att skapa ett jubileumsår och en jubileumsvecka som bygger på delaktighet.

– Jag vill se arrangemang, organisationer, företag och människor i alla åldrar från Sápmi alla hörn. Dessutom vore det kul om samer från andra håll i världen kommer och firar med oss, säger Erika Unnes.

Som projektledare kommer

Erika Unnes.

Erika Unnes att skapa förutsättningar för att fira tillsammans genom egna evenemang och samarbeten och genom att bidra till att andra aktörer i Sápmi kommer till Staare för möten, med utställningar, föredrag, konserter, workshops etcetera.

BRED ERFARENHET

Erika Unnes är uppvuxen i Kåbdalis med rötter i Udtjá sameby. Hon är utbildad i ekoteknik vid tidigare Mitthögskolan i Öst-

ersund. Hon har jobbat som projektledare med hållbarhetsfrågor genom Agenda 21 i Arjeplogs, Älvsbyns och Luleå kommuner, med försäljning mot både kunder och återförsäljare inom områden som mode, textil interiör och IT.

Hon kommer senast från en tjänst som säljare, turnéläggare och marknadsförare vid Giron Sámi Teahter.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Marianne Persson blev Årets Margareta

Årets Margareta-pris utdelas varje år till en eller flera kvinnor som bidragit till utvecklingen av företagandet i Krokoms kommun. Detta år gick priset till renägaren Marianne Persson från Jijnjevaerie sameby.

Motiveringen löd: *Marianne Persson är företagare inom traditionell produktion av renkött. Hon arbetar ständigt för att utveckla företagande inom rennäringen till att vara i framkant när det gäller kvalitets- och miljöfrågor. Marianne är också ordförande i Jijnjevarie sameby. Alltid påläst och med en fantastisk berättarförmåga gör hon en ovärderlig insats för att sprida kunskap om och stärka den samiska näringen och kulturen.*

Initiativtagare till Årets Margareta, priset och föreningen, är storbonden Anders Nilsson som för 15 år sedan ville

Margareta Winberg och Marianne Persson.

uppmärksamma företagsamma kvinnor i Krokoms kommun.

Priset delades ut av Margareta Winberg, ordförande i föreningen Årets Margareta och tidigare sameminister, vid Husdjursdagen i Alsen söndag 6 augusti. Priset var på 6 000 kronor.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Madeleine Renhuvud.

FOTO: GAALTJJESE

Madeleine Renhuvud fick samiskt kulturpris

Madeleine Renhuvud från Mittådalen har fått ta emot Region Jämtland Härjedalens samiska stipendium för 2017.

Hon fick stipendiet för sitt långvariga arbete med och engagemang för att ge det sydsamiska språket

vidare till barn och ungdomar.

Stipendiet delades ut 25 juli i Östersund samtidigt med en rad andra stipendier och kulturpriser från Region Jämtland Härjedalen.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

- Der og da bestemte jeg meg for at mine barn skal lære norsk

Den eldre kvinnen forteller om en opplevelse i hennes yngre dager. Hun sto inne i en manufakturforretning i bygdesentret og studerte diverse stoffer som kunne bli klær til hennes egne barn. Det må ha vært midt på 1950-tallet. En eldre kvinne kom inn, og gikk rett til disken. Hun trengte kjolestoff, men hadde vansker med å uttrykke seg til den norsktalende ekspeditøren. Flere forsøk på en ubehjelpelig måte måtte til. Den yngre kvinnen skjønnte situasjonen, og kunne godt ha trådt til som tolk. Hun kjente kvinnen fra mange sosiale sammenhenger. Og var endatil i slekt med vedkommende.

"Jeg tror ikke hun enset at jeg var der. Jeg skyndte meg ut, og der og da bestemte jeg meg for at mine barn skal lære norsk!"

"Var det på grunn av skam," spurte jeg forsiktig. "Ja, det var på grunn av skam. Mine barn skulle slippe den skammen det var å kunne bare dårlig norsk."

NORSK FOR Å NÅ LENGER

Historien er dessverre typisk. Forventningene fra storsamfunnet var at man måtte kunne norsk. Det skapte bølger også blant samene. Jeg husker så godt diskusjonene mellom de voksne: Skulle man snakke norsk eller samisk til barna? Kom man lengst med norsk eller samisk? Selv om meningene var delte, hadde mange, deriblant også noen meget ressurssterke samer, konkludert for egen del: "Du

"De kunne det norske språket dårlig, men unngikk likevel å snakke samisk, som var det språket de mestret."

kommer deg ikke så langt med samisk. Du har ingenting å gjøre utenfor Korsnes hvis du bare kan samisk." Korsnes representerer det ytterste punktet i fjorden som kommunen Tysfjord består av. Bildet var at du kunne klare deg i heimeområder med samisk, men skulle du ut i verden, skulle du bli noe, måtte du kunne norsk.

SVEKKEDE SPRÅKFERDIGHETER

Mange foreldre tok konsekvensen av denne tenkningen. Barna måtte lære norsk, men de nærmeste læremestrene – foreldrene – hadde ikke nok kompetanse i

språket. De kunne det norske språket dårlig, men unngikk likevel å snakke samisk, som var det språket de mestret. Forsøket på språkskifte gikk derfor utover språkferdighetene til de som vokste opp; dårlige norskferdigheter og dårlige samiskferdigheter. Og da skjønner man også at noe mer har gått tapt. Kulturoverføringen har lidt. Nedervete kunnskaper og ferdigheter gjennom generasjoner dør ut. Det levende landskapet, med forfedrenes historie gjennom generasjoner, forblir taust, fordi ingen lenger kan levendegjøre det for nye generasjoner. "Bare

folk med historie er ordentlige folk", var en av sosialdarwinismens paroler. Vi holdt på å bli et folk uten historie, fordi språket som skulle formidle historien, og mye annet, ble skambelagt.

ANLIGGENDE FOR KOMMISJONEN

For det enkelte barnet måtte dette få store få konsekvenser – i skolen og for sjølbildet. Den nærliggende løsningen var å legge bort det samiske. Den historien kjenner vi. Vi har sett smertene ved å legge fra seg det samiske, og senere, når tidene har endret seg, å prøve å ta tilbake sin identitet. Dette er bare en flik av fornorskningshistorien, men jeg tror det likevel går inn i kjernen for sannhets- og forsoningskommisjonens oppgaver.

ODDVAR ANDERSEN

Samisk vårdutveckling på gång

Region Jämtland Härjedalen håller på att rekrytera en person som ska jobba med samisk vårdutveckling inom projektet Kunskapsnätverk för samisk hälsa.

Tjänstens titel är "länskoordinator", och personen i fråga ska arbeta tillsammans med befintlig strateg för nationella minoritetsfrågor med att utveckla hälso- och sjukvården för länets samiska befolkning.

Projektet i sin helhet finansieras av Socialdepartementet. Arbetet bedrivs i samarbete med Västerbottens läns landsting och Region Norrbotten. Tjänsten är tidsbegränsad och varar till och med 31 december 2019 – under förutsättning att finansiering beviljas från Regeringskansliet.

Under oktober månad ska regionen också utbilda samiska MHFA-instruktörer (Mental

Health First Aid). MHFA är en åttatimmarskurs om att hjälpa den som upplever sig ha problem med sin mentala hälsa. Kursdeltagarna lär sig att identifiera, förstå och svara på signaler om beroenden och mentala sjukdomar.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

FOTO: ANNA JOHANSSON LARSSON

Vid torvkåtan i Strömsund fanns möjlighet att prova på bland annat att kasta lasso och att...

Aktiva förvaltningskommuner

Under sommaren har flera av de samiska förvaltningskommunerna varit aktiva. I Strömsund har torvkåtan på hembygdsområdet varit öppen under sommaren. Under dagarna 28 juni till 7 juli fanns samiska samordnaren Anna Johansson Larsson och Emma Krihke Larsson på plats. Då fanns till exempel möjlighet att prova på jojck, baka gaahkoe, spela nibben-spel, kasta lasso och lyssna på samiska berättelser, för små och äldre barn, om återbegravningen i Gransjödalen 2011 och om samisk historia, språk, identitet och nationella minoriteter.

I Strömsund har man också planerat att bygga vidare på det samiska vistet med bland annat en njalla, en stolpbod.

SENIORRESA TILL FUNÄSDALEN
Kommunerna Vilhelmina, Dorotea, Strömsund, Krokom, Åre,

FOTO: ANNA JOHANSSON LARSSON

...baka gaahkoe.

Berg, Härjedalen och Älvdalen planerar en gemensam seniorresa till Funäsdalen 29-31 augusti med besök på bland annat Flatruet, samegården, gamla sameskolan och fjällmuséet.

I Fatmomakke i Vilhelmina kommun anordnas samiska

kulturdagar mellan 24 och 27 augusti med föreläsningar, konserter, utställningar, språkaktiviteter, mat och slöjd.

KÄLLA: STROMSUND.SE,
VILHELMINA.SE, ARE.SE

Upresist om stedsnavn i Daerpies Dierie

På side fem i nr 4/2016 hadde Daerpis Dierie en artikkel med overskriften "Ikke vindkraft i Gaelpie/Kalvvatnan". Valborg Wiinka mener at bruken av disse navnene ikke er riktig, og skriver blant annet følgende til oss:

"Förändringen av norskans [ku-]kalv till Gaelpie tillhör inte detta område. Kor har det nog aldrig varit i dessa trakter. Från NAF Vegbok 1979 läser jag att Kalvvatnen stavas med d, Kaldvatnen."

Dette siste gir i så fall en helt annen mening. Fra dagens rein driftsutøvere i området får vi også opplyst at "Gaelpie" brukes om et svært avgrenset område, stedet der reingjerdet er og hvor markeringen sommeren 2014 fant sted. Benevnelsen "gaelpie" kan være en fordreining (via norsk?) av "gaelmie" som er brukt flere steder i området.

Sørsamisk ordbok oppgir "gaelmie" som

1) "grau" (det er påvist graver i området) eller

2) "liten regnskur, snøfall" noe som kan passe med lokale klimatiske forhold".

Flere områder benevnes også med varianter av "gaaloe - vadested", på kart også (feilaktig?) skrevet "skaaloe". Det samsvarer med det Valborg Wiinka skriver videre til Darpies Dierie:

"Jag hänvisar till ortnamnsboken: "Ortnamn inom Tärna och Sorsele socknar i södra Lappland och gränstrakterna i Norge" av Bertil och Valborg Wiinka. Där står på sidan 7: [Umesamisk] 'Gaalavuömie – Skogsområdet runt om Gaalajaurieh. Stor del av området är nu överdämt. Gaala kommer av att vada i vatten eller lös snö. Markvegetationen var sällan täckt av isbark, men förhållandet kan numera ha ändrats genom tillkomsten av ett stort vattenmagasin.' Gaalajaurie (St. Kalvvandet), Uhtje Gaalajaurie (L. Kalvvandet)".

EINAR BONDEVIK

Projekt om sydsamiska kyrkomiljöer

Härnösands stift jobbar tillsammans med stiftelsen Gaaltije i ett spännande bokprojekt som beräknas vara klart lagom till 100-årsjubileet av samernas första landsmöte på svensk sida, Staare 2018.

Boksläpp kommer att ske i Staare/Östersund under jubileumsveckan 5 - 11 februari.

Ambitionen är att berätta om ett antal gamla samlingsplatser på sydsamiskt område som kom att utvecklas till kyrkomiljöer och i vissa fall marknadsplatser, där man lät bygga kapell eller kyrkor.

En beskrivning av de så kall-

lade lappförsamlingarna, som var speciella för Jämtland-Härjedalen, kommer också att finnas med.

Förhoppningen är att läsaren, såväl den enskilde som olika församlingar, ska få ökad kunskap om det samiska samhället och om kyrkolivets utveckling i Saepmie samt kanske få inspiration att besöka några av platserna.

Dessa historiskt viktiga platser bär budskap till det samiska kyrkolivet än idag.

AKAR HOLMGREN

FOTO: MARIA EDEBO PERSSON

Stiftets informator Lena Nilsson, stiftsdiakon Akar Holmgren och arkeolog Ewa Ljungdahl jobbar tillsammans med bokprojektet om sydsamiska kyrkomiljöer.

Samisk sommarkurs med Gaaltije

För andra året i rad har stiftelsen Gaaltije bjudit in till en femdagars sommarkurs. Kursen riktar sig till såväl samer som andra som är intresserade av att lära sig mer om det samiska samhället.

Av tjugotvå deltagare kom sju personer från Härnösands stift, i gruppen fanns både präst, diakon, kantor, kanslist och diakonkandidat representerade.

Deltagarna bodde på anrika Thomassons gård mitt i centrala Åre. Hit flyttade renägaren och fotografen Nils Thomasson 1916. Hos Thomassons träffades samerna från samebyarna kring Åreskutan för att diskutera rennärringsfrågor och hur man i samhället skulle kunna öka kunskapen om samernas rättigheter.

Huset är fortfarande i släktens ägo. För kursdeltagarna var det

Ulla Nordfjäll framför sitt barndomshem där hon berättar om sitt liv för Signe Ek, Pähr Karpas, Anna Karin Hansson, Akar Holmgren, Anna Gredander, Mikael Aspelin och Dorota Lindström, alla anställda inom Härnösands stift och med särskilt intresse för det samiska arbetet i församlingarna.

FOTO: EWA LJUNGDAHL

både intressant och rörande att få träffa Nils barnbarn Elisabeth Thomasson som berättade om sin barndom hos ajja och aahka.

RENNÄRING OCH SPRÅK

Faktaspäckade inledningar, med föredrag om bland annat politik, rennäring, språk-

situation och typiska kulturmiljöer varvades med heltdagsutflykter. Bland annat besöktes Njarka sameläger inom Kalls sameby.

Gruppen besökte även Ulla Nordfjäll i Nyhemmen inom Handölsdalens sameby. Ulla bjöd generöst på sin personliga berättelse i sitt barndomshem. Hennes kåta från 1920-talet är den enda byggnaden som idag finns kvar i Nyhemmen.

Mycket nöjda deltagare var vid kursens slut rörande överens om att man önskar en fördjupande fortsättningskurs, helst redan nästa år.

AKAR HOLMGREN

Nya publikationer från Gaaltije

Stiftelsen Gaaltije har släppt två nya publikationer i sin serie av gratisbroschyrer som har till syfte att sprida kunskap om det samiska samhället.

Samer har funnits i både Medelpad och Ångermanland så länge någon kan minnas, och förutom en fastboende samisk befolkning kommer varje år renskötare med tusentals renar till länet för vinterbete.

Samer i Västernorrland, med text och bild av Ewa Ljungdahl, berättar kort men kärnfullt om

västernorrlandssamernas mångskiftande historia och tar även med läsaren till några samiska kulturmiljöer, väl värda för läsaren att på egen hand besöka.

I *Tre sydsamiska kvinnoporträtt*, med Ewa Ljungdahl som redaktör, tecknas varsamt port-

rätten av tre kvinnor från Jämtlands län. De hade likartade uppväxtförhållanden i renskötarfamiljer, men deras levnadsöden var helt olika. Med hjälp av arkivstudier, besök på boplatser och intervjuer med anhöriga är nu denna skrift sammanställd.

Läsaren får följa tre fascinerande kvinnor: från Frostviken och Handölsdalen Anna-Brita Kråik (1875 - 1952), från Ruvhten sijte Elisabet Rensberg (1871 - 1958) och från Mittådalen Sara Bexelius (1918 - 1993).

Förhoppningsvis är detta den första av flera skrifter som gläntar på dörren till den ganska tysta sydsamiska historien, där så lite hittills finns nedtecknat.

TEXT OCH FOTO:
AKAR HOLMGREN

Samiska kyrkodaga

Retten til vann

– Vi må få leve på vårt vis, som samer. Samer må få være på same nivå som storsamfunnet med kommunikasjonen i øyehøyde, ikke ovenfra og ned, sa Ingrid Inga, viceordførande i Samiska rådet i Svenska kyrkan.

Samen med artist Sofia Jannok, finsk biskop Samuel Salmi og leder i Samisk kirkeråd i Norge Sara Ellen Anna Eira deltok Inga i lavvosamtalen om Retten til vann. Felles for dem alle var naturens verdi og at vi ikke skal være stille når man er uenig i det som skjer og vann blir forurenset eller forsvinner.

NÆR GUD, NÆR NATUREN

Biskop Salmi fremholdt det klare vannet som et minne om paradiset. Det er ikke selvsagt at vi får ha det. Bibelen forteller om et syndefall. Derfor må vi være

klare til forsvar og kirka må alltid være hos dem som lider. En aktivitet som gruvedrift er en alvorlig utfordring som ofte ødelegger vannet. Men det finnes også der ansvarsfull virksomhet samtidig som det finnes grådig virksomhet.

SAVNER KIRKA

Jannok delte av sine opplevelser fra klimatoppmøtet i Paris og Standing Rock i Dakota, USA.

– Jeg kaller meg ikke aktivist selv. Folk må arbeida på sitt vis, fortalte Jannok. Men hun savnet aktiv støtte fra kirka og ønsker at kirka skal gå foran og lede an.

På spørsmål kunne biskop i Luleå, Hans Stiglund, fortelle at det er lokalt samarbeid mellom samebyer og etaten Kyrkans skogar. Det er startet på en vei.

EINAR BONDEVIK

Fra venstre: Sofia Jannok, Ingrid Inga, Sara Ellen Anne Eira og Samuel Salmi.

Saemien noerh Saemien Gærhkoebieviej tjåanghkenin

Ruffien saemien noerh jñh skyllijemaa-nah Sveerjeste, Nöörjeste jñh Såvmeste Arviesjaavran böötin. Sjire programme dejtje. Kristelesvoeten bijre soptsestin, ektesne murriedin jñh Saemien gærhkoebieviej tjåanghkosne mñnnin gusnie aaj gyrhkesjin.

Ruffien asken dellie medtie 37 noere saemieh abpe Saepmeste Aevriesjaevresne gaavnesjin. Jeenjemes dejstie skyllijemaa-nah Såvmeste, mohte aaj noere kristegassjh Sveerjen jñh Nöörjen bielijste desnie. Læjghan jis nööremes maana ajve 12 jaepien båeries, jñh dah båarasommesh noerh 22 jaepien båeries, dellie gujthh ektesne stååkedin, digkiedin jñh murriedin. Sinsitnine daaroen, englaanten jñh saemien gieline soptsestin.

LÅAVTH-GÅETESNE

Dah noerh lin saemien kultuvren jñh kristelesvoeten bijre soptsestamme. Dah meehtin jienebh dej jñjtsh identiteeti bijre lieredh. Låavth-gåetine áeriejin. Dennie sijjesne aaj byöpmedin jñh workshops utnin. Voestes biejevien Aevriesjaevrien saemien

Alfred Mikkel Kuoljok Nöörjen bieleste jñh Nils-Joel Partapuoli Sveerjen bieleste tuhtjiden murreds orre voelpigujmie áahpenidh.

Silje Fjällman noere-tjåanghkosne barki. Díhte Aevriesjaevresne árrøeji gosse onne lij, jñh utni dan luste báástede staa-rese báetedh Saemien gærhkoebieviej ávteste.

gærhkoestaarese vöölkin. Desnie áadtjoejin govledh guktie saemieh dejpeli dennie dajvesne veasoejin. Dan mænngan naan seminaaride aaj mñnnin.

Gærhkoebieviej konserth jñh jlijeguvvieh aaj vööjnin. Bearjadahken skyllijemaa-nah Tsååbpe-gaaltijasse veedtsin, gosse dah jeatjah noerh seminaarese mñnnin gusnie almetjh gærhkoen bijre soptsestin jñh guktie gærhkoen mahta áånedidh dam maam gærhkoen dejpeli báajhtode Saepmesne dorjeme.

OVMESSIE GIËLH

Laavvadahken noerh lin gyrhkesjimmiem ektesne öörneme, gusnie ovmessie gieline laavlome, preejhkeme jñh rohkelamme. Gyrhkesjimmiem mænngan disco'm DJ Ailo'jne dáeriedin. Dah noerh lustestallin jñh abpe jñjgem ektesne járrin. Dah noerh utnin sjiehteles daanhtsodh aerebi göötide vöölkin. Aelegen dellie badth minngemes bievie Aevriesjaevresne. Gyrhkesjimmiem mænngan, dah noerh dovne geerjene jñh gjjhteles. Gaajhkesh báástede jñjtjene göötide vöölkin, buerie mojhtesigujmie. Luste hov orre almetjigujmie áahpenidh

TEKSTE JÑH GUVVIEH:
JOHAN SANDBERG MCGUINNE

rna 2017 i Arvidsjaur

– Joik er kommunikasjon

Under overskriften "Joik i kirka" ble det invitert til lavvosamtale i storlavvoen i Arvidsjaur. Innledningsvis viste moderator for samtalen, kirkemusiker Mikkel Eskil Mikkelsen, til Áillohaš (Nils-Aslak Valkeapää) som fremholdt joik som kommunikasjon med de levende og med minner.

Kirka sitt forhold til joik og samers forhold til joik i kirka har forandret seg over tid.

– Joiken har aldri vært borte. Den har hatt sin plass, gjerne utendørs i naturen. Så er det ulike tradisjoner og følelser om joik og kirke, og man må ha respekt for hverandre, poengterte generalsekretær i Samisk Kirkeråd Risten Turi Aleksandersen.

Historiker Krister Stoor mente joiken står aller sterkest i områder

der læstadianismen står sterkt. Tradisjonen står svakere i ytterkanter, som i de sørsamiske områder, men man står i en prosess der joiken blir tatt fram igjen.

– Men noen er redde for at kirka vil "stjele" joiken ved å ta den inn i sine sammenhenger, sa Stoor.

NØDVENDIGHET

Tidligere sørsameprest Bierna Bientie fortalte om hvordan hans eget forhold til joik har utviklet seg. Før så han ikke at joik hadde noen plass i kirken. Han var heller ikke vant med det. I dag har det blitt en nødvendighet for ham å ikke bare si frem men også joike nattverdens innstiftelsesord i gudstjenesten. Joiken har derfor sin plass i kirka. Men kirka skal ikke brukes bare som konsertarena. Konserten kvelden før i Arvidsjaur kyrka gav likevel en

tankevekkende opplevelse for Risten Turi Aleksandersen.

– Under joiken "Rengjeterens hverdag" ble korset i kirka bak joikeren tydelig for meg, sa hun.

– Joiken kan være en sted å leve seg inn i stedet man er. Den kan være som en preken der man reiser bort i tanken, sa artist Wimme

Saari. Og han fikk både utfordring og oppfordring fra Bientie.

– Hvordan vil du joike kirkens liturgi, sorg og glede? spurte Bientie som gjerne vil samarbeide med Saari om dette.

EINAR BONDEVIK

Fra venstre: Moderator for samtalen, kirkemusiker Mikkel Eskil Mikkelsen fra i Norge, generalsekretær i Samisk Kirkeråd Risten Turi Aleksandersen fra Norge, historiker Krister Stoor fra Sverige, artist Wimme Saari fra Finland og tidligere sørsameprest Bierna Bientie fra Norge.

Stötta den som bryter en norm

– Det er viktig at kyrkan öppnar för en diskussion om kön, sexualitet, normer och normbrytande. Kyrkan är viktig för många samer. Därför är det både en skyldighet och en möjlighet för kyrkan att lyfta dessa frågor, säger Tobias Poggats. Föreläsningen "Att bryta normer" hölls av projektledaren för Queering Sápmi, journalisten Tobias Poggats, i samband med de samiska kyrkodagarna i Arvidsjaur.

Många, både gamla som unga, hade samlats i låvvun för att lyssna på föreläsningen om att bryta normer. Ganska snabbt blev deltagarna indelade i grupper för att där kunna berätta vilka normer de brutit, hur det kändes och om de fick stöd eller inte.

SVENSKHET STÅR I VÄGEN

– Det är viktig att samtala om det som är svårt i det samiska samhället, sade Tobias Poggats.

Han menade att den svenska

Tobias Poggats (t.h) samtalar med publiken kring normbrytande och att stötta de som gör det.

koloniseringsprocessen sätter käppar i hjulet för normbrytande arbete bland samer. Svenska normer och svenskhet står i vägen.

Några konkrete eksempel är att nästan all vård är på svenska och att det saknas informasjon på samiska i frågor om kön och sexualitet.

MÅNGA BRUTNA NORMER

Tobias Poggats menar att ett samtal om dessa frågor i kyrkliga sammenhang kan ge både menniskor som berörs och frågan i sig värdighet.

Gruppsamtalen gav eksempel på normer som brutits av deltagare: köttnormen – att vara vegan fast man är renägare, koltnormen – att bære sin mans kolt trots att man inte är gift och att man ikke bære sin mans kolt trots att man är gift, könsnormen – att mannen stannar hemma og kvinnen arbetar, efternamnsnormen – att behålla sitt efternamn trots att man gift sig.

Några konkrete sätt att stötta är att våga prata med den som vill bryta en norm, låta denne berätta varför det är så viktig, att ge var-

andra stöttande ord, att ha respekt for varandra, att ställa könsneutrale frågor, att inte vara dömande, att våga vara obekvämt och att acceptera det som är annorlunda.

VÅGA VARA NORMKRITISK

Tobias Poggats oppmuntrade publikken att vara normkritisk: att inte bara acceptera en norm og leva efter den utan att våga ifrågasätta den.

Han menar att många samer inte vill riskera sin grupptilhørighet genom att ifrågasätta og bryta normer, att de därför väljer att dölja det som kan vara mycket viktig. Det är självklart ett förhållningssätt han inte rekommenderar.

Tobias Poggats betonade att tystnad innebär att man stärker befintliga normer. Så, oppmunnade han: Våga säga något. Eller ännu bättre: Våga stötta rakt og tydligt istället for att vara luddig og otydlig.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Samiska kyrkodaga

Vil skape gjenkjennelse

Kunsten var også representert på samiske kirkedager. Gjennom utstillinger, seminar og mer uformelle samtaler ble mulighetene kunst representerer presentert og drøftet blant deltakerne.

Fremme i lavvoen kunne man se bord og stoler fra prosjektet *Staaakebaalka* som Anna-Stina Svakko og Birgitta Ricklund står bak. *Staaakebaalka* betyr "vel oppgått sti" og på et av seminarene presenterte de sine tanker og hvordan de ønsker å bidra til fornyelse i kirkekunsten ut fra sin samiske tradisjon. Svakko er tekstilkunstner og Ricklund arbeider med tremateriale. (Se forøvrig egen artikkel om Ricklund annet sted i bladet.)

I tillegg var det også en forelesning det samesløyder og kunstner Lars Levi Sunna fortalte om sitt arbeid.

INNHOLDSMETTET KUNSTVERK

Sunna presenterte både seg selv og sitt kunstverk "Doložin agálačci – Från forntid til evighet" som han også har fått vist ved flere anledninger. Kunstverket er tre separate deler som viser en mengde tradisjonelle samiske symboler fra den gamle religionen

I gjensidig respekt. Den samiske naturreligionen ved Uksaahka og Saaraahka ønsker kristendommen og nattverden velkommen i sitt hus.

og kristen symbolikk og praksis. I en detalj på den store tavlen har Sunna vist en *gåetie*/gamme der gudinnene Uksaahka står ved

døren og Saaraahka ved ildstedet, deres tradisjonelle oppholdssteder. Lengst inn i /helligstedet er det dekket til nattverdbord.

– Kristendommen er gjest i huset, og det er fred når man viser hverandre gjensidig respekt, forklarer Sunna.

Birgitta Ricklund gör samisk herdestav

Moeren-liedtje mannem ássjalomesh vadta. Mojhteles-laakan tsáallhelem. Giehtjedem jis säjhta gietedamme sjiðtedh – måatoem målsodh. (Trädets stam ger mig idéer. Jag knackar försiktigt. Ser om den är villig att bli förädlad – att byta skepnad.)

Orden är Birgitta Ricklunds. Hon delar dem med oss på sin hemsida www.geerje.se där vi kan få en liten inblick i hennes värld som företagare och konsthantverkare.

Birgitta bor i Själevad utanför

Örnsköldsvik där hon också har sin verkstad. Sina rötter har hon i Saxnäs dit hon ofta återvänder.

SAMISKA INFLUENSER

Som gustavianskt utbildad möbelsnickare blandar hon idag in samiska influenser i sitt hantverk och har funnit sitt formspråk i praktiska bruksföremål men även i finsnickerier.

Just nu arbetar Birgitta med en särskilt hedersam beställning; att göra Härnösands biskop Eva

Nordung Byströms nya kräkla.

Kräklan är tecknet på biskopens herdeuppdrag och symboliserar omtanke och vägledning.

Biskopen använder herdestaven bara i sitt eget stift och bara i stiftets domkyrka. Den enda gången den lämnar stiftet är när det är dags för vigning av en ny biskop. Då reser staven till Uppsala domkyrka.

Ända sedan 600-talet har herdestaven varit ett biskopligt ämbets-tecken som överlämnas av ärke-

biskopen vid biskopsvigningen. Vid resor inom stiftet används i stället en särskild resestav.

STAVEN INVIGS VID STAARE 2018

Den nya staven kommer att invigas vid en kvällsmässa under Staare 2018 istället för i Härnösands domkyrka som traditionen bjuder. Detta är ett tydligt tecken på biskop Evas engagemang för de samiska frågorna i Svenska kyrkan.

Jubileumsveckan i Östersund 5-11 februari nästa år uppmärk-

rna 2017 i Arvidsjaur

Staaakebaalka: Staaakebaalka med Anna-Stina Svakko og Birgitta Ricklund har besøkt både Trondheim under jubileumsuka i februar og Arvidsjaur under kirkedagene i sitt arbeid for samisk kirkekunst.

Lars Levi Sunnas kunstverk slutter ved korset som har "evangeliiets lassø". Løvbladene – ulike i farge og fasong - er symbol på mennesker som er knyttet til korset med senen fra reinens hæl, den sterkeste senen.

den samiske naturreligionen og i den andre har jeg kristendommen, forklarer han. Han vokste opp med nær tilknytning til den læstadianske tradisjon men ble også godt kjent med samiske tradisjoner og fortellinger.

Et av delene av kunstverket viser et kors som går gjennom en tromme og sprenger den. Med det mener Sunna at man ikke kan komme tilbake til den gamle naturreligionen. Det er heller ikke mulig å si hva kommende generasjoner vil tenke og tro og hvordan de vil uttrykke det i kunsten.

I hele kunstverket er det brukt tradisjonelle materialer. Detaljer kan bestå av horn og senetråd. Materialer og teknikk bygger opp under symbolikken.

INGEN VEI TILBAKE

Sunna forteller enkelt og uproblematisk om samisk tradisjon og religion holdt sammen med den kristne tro.

– I den ene hånden har jeg

EINAR BONDEVIK

När kalkällan sinar

På lørdagen under samiske kirkedager i Arvidsjaur var det seminar om pleie ved livets slutt. Lena Kroik, doktorand ved Umeå universitet, presenterte sitt pågående arbeid om samenenes relasjon til døende, død og sorg. Prosjektet er en del av det svenske forskningsprogrammet med navnet **DöBra**, som har som mål å utvikle og forbedre pleie og omsorg ved livets slutt.

Først fortalte en av seminar-deltakerne en sterk historie om sin moders siste tid og begravelse før Kroik presenterte sine funn så langt. Hun har intervjuet 15 personer og noe av det som går igjen er hvor viktig det er med språket, maten og naturen.

BENEVNELSEN ÅEMIE

Åemie, som betyr avdød, er et ord i det samiske språket som beskriver hvor viktig våre forfedre er. Det viser også slektskap.

Pleierne Kroik intervjuet sier at det er stort oppmøte ved begravelser og at det er naturlig. Slektsbåndene er sterke, og mange av slektningene møter opp til begravelser.

– Det er som en statsbegravelse, ble hun fortalt i intervjuene.

MAT OG NATUR

Maten har en todelt betydning. Først er den viktig for den som er syk og aldrende. Vedkommende skal kjenne igjen mat fra den tid han eller hun var frisk og rask. For det andre er mat viktig i selve sorgarbeidet.

– Det er en utrolig kilde til styrka å kunne spise og gråte sammen, uttalte en av de hun intervjuet.

For den som er vant med å vandre med reinsdyrflokken fra fjell til kyst og tilbake, blir det vanskelig med å bare vandre på et lite sterilt rom. Nærheten til naturen og reinsdyret er viktig. Naturen er hellig med alle sine skapninger.

Etter at Kroik hadde presentert sitt arbeid ble det tid for samtaler rundt bordene.

BERTIL JØNSSON

Lena Kroik.

Birgitta Ricklund i Härnösands domkyrka ved tavlan som listar alle biskoper från år 1647.

sammar att det var 100 år sedan det första samiska landsmötet hölls på svensk sida.

Birgittas Ricklund är nu representant för Härnösands stift i Samiska rådet i Svenska kyrkan,

Även den nya staven behöver vara delbar. **Birgitta dokumenterer den nuvarande biskopsstaven i Härnösands domkyrka för att finne en lösning på hur den nya ska gå att ta isär och sætta ihop på bästa sætt.**

där hon sitter som ersættare for ordinarie ledamot.

SAMISKT OCH KRISTET

I oppgiften med att forma den nye herdestaven får Birgitta den

unika møyjligheten att først finne naturens givna material, ställa frågan om stammen är villig att bli förædlad och anta en ny skepnad. Sedan får hon snida samman sina samiska rötter med den kristna traditionen i ett föremål av mycket starkt symbolvärde.

Kräklan, herdestaven, kommer att användas av flera biskoper i många, många år framöver. Oppdraget är att lämna ett tids-spår, en viktig tråd som løper genom historien, ett dokument av træ med ett helt eget budskap.

**TEXT OCH FOTO:
AKAR HOLMGREN**

Sydsamisk som språk

Vi snakker om ett samisk språk noen ganger og andre ganger om sydsamisk som et språk for seg. Rent språklig er det liten tvil om at sydsamisk må ses på som et eget språk, ganske enkelt fordi det ikke uten videre er forståelig for talere av de fleste andre samiske språk. Talere av umesamisk kan nok forstå sydsamisk temmelig godt. Tradisjonelt har man da også snakket om «sydsamisk i videre forstand» som omfatter umesamisk. Og det kunne være mulig å bruke samme skriveprinsipper for sydsamisk og umesamisk. Men 6. april i år fastsatte en arbeidsgruppe en egen skriveform for umesamisk basert på et sterkt ønske fra mange av brukerne av umesamisk. Fortsatt vil man nok bruke termen *samisk* om alle de samiske språkene under ett i forhold til andre språk. Men de politiske realiteter er at 7 av de samiske språkene nå har en egen rettskrivning. Selv har jeg vært med på utvikle og fastsette 4 av rettskrivningene, nå senest altså for umesamisk. Rettskrivningene vil naturligvis forsterke tanken om mange samiske språk. Men det er den faktiske situasjonen. Dette er viktig å fortelle de bevilgende myndigheter for å skape forståelse for at arbeidet med samisk språk er meget vidt fordi vi ikke kan bruke de samme

læremidler i skolen over alt i Sameland. Det har konsekvenser for behovet av menneskelige og økonomiske ressurser til læremiddelproduksjon.

NOEN SÆRTREKK I SYDSAMISK

Samisk nedstammer som kjent fra det uralske urspråket fra 6500 år tilbake tid. Sammen med 8 andre språk, deriblant finsk og ungarsk, danner samisk den finsk-ugriske gruppen innen den uralske språkfamilien. Den andre gruppen utgjøres av de samojediske språkene.

Felles med de andre samiske språk er at sydsamisk et kasus-språk, 8 kasus i sydsamisk. Verbene har egne endelser for entall og flertall, men dessuten for total, f. eks. *båetien* 'vi to kommer'. Sørsamisk har bevart mange trekk fra urspråket. Setningen behøver f. eks. ikke å ha et verb: *Manne saemie* 'Jeg er (en) same.' (Jeg - same). Mens gjenstanden for en handling (objektet) alltid står etter verbet i setningen i norsk og svensk som i Per (subjekt) ser *Pål* (objekt), står objektet som regel foran verbet i sørsamisk: *Aehtjie ledtiem vöötji*. 'Far skjøt en fugl.' (Far-fugl-skjøt). Også kasusendelsen i akkusativ -m (som i ordet *ledtiem* foran) og i genitivendelsen -n (som i *aehtjien* 'fars') er bevart fra urspråket. Det som klart skiller sydsamisk

fra de andre samiske språkene er at sydsamisk ikke har den såkalte stadievekslingen i konsonantene som de andre samiske språkene har, også umesamisk.

ord i mange språk, f. eks. fransk *langue*.

Ordet *saemie* 'same, samisk' er også felles for alle samiske språk. Språkhistorisk svarer det

Her er noen eksempler fra syd- og umesamisk (med den godkjente rettskrivningen) av noen substantiver i grunnformen nominativ og eierformen genitiv:

umesamisk	sydsamisk	
giessie:giesien	giesie:giesien	'sommer(en):sommerens'
guölbbe:guölbien	guelpie:guelpien	'golv(et):golvet'
báhkuo:báguon	baakoe:baakoen	'ord(et):ordets'

Den fremstående utforskeren av sydsamisk, professor Knut Bergsland ved Universitet i Oslo, hevdet at det er sydsamisk som også her representerer den opprinnelige tilstanden. Samtidig er det klart at det fins mange systematiske likheter mellom sydsamisk og de andre samiske språkene, ofte også i små detaljer man ikke uten videre kunne vente seg.

SPRÅKET FORTELLER

Siden emnet er språk, kan vi begynne der. Språk er *giele* på sydsamisk, med bibetydningen 'stemme', og ordet er kjent i alle samiske språk og videre i så godt som alle finsk-ugriske språk og også i samojedisk. I finsk er formen *kieli*, som også har betydningen 'tunge'. Tunge og språk benevnes med samme

lydlig nøyaktig til *Häme* som på finsk er navnet på landskapet Tavastland i Finland. Noen felles genetisk opprinnelse mellom samer og tavastlendinger kan det likevel neppe være tale om. Også Suomi, det finske navnet på Finland, er forsøkt sammenstilt med *saemie*, men disse to navneformene passer ikke like godt lydhistorisk sammen som *saemie* og *Häme*. Det er et fellesord med finsk og altså opp til 4000 år gammelt.

Ordet *gåetie* 'hus, kåte, telt' er et finsk-ugrisk ord og altså rundt 6000 år gammelt. *Sijte* 'samgruppe, reindistrikt' (i andre samiske språk også 'hjem') er et fellesord med finsk. Ordet *bovtse* 'tamrein' er kjent over hele det uralske området og må ha eksistert allerede i urspråket. Villrein heter *gedtie* og tilsvar til dette

Änglar Finns! -Tankar vid Mickelsmäss

"Herre, härskarornas Gud, vem är som du? Nåd och trofasthet omger dig." (Psalt. 89:9)

"Änglarna" står det som overskrift på den helige Mikael's dag. Hans dag är den äldsta änglafesten i den kristna kyrkan. Och åtskilliga av våra söner får sina

namn efter ärkeängeln. Det hebreiska namnet betyder "vem är som Gud".

En av de första prästerna som predikade i det nordligaste Sápmi lär ha hetat Mikael. Det var vid mitten av 1500-talet. Kanske var det hans förkunnelse

som fick tre bröder att uppföra den lilla helgedomen i Rounala nära Könkämäälven.

Mihkelmaessoe (Mickelsmäss) har gamla anor i Sápmi, även på sydsamiskt område. Själv minns jag firandet av denna änglafest i Dearnna (Tärna) från min upp-

växttid. Och många är de berättelser om änglavakt jag fått lyssna till under min prästtid. Kristina Doj från Mihte (Mittådalen) mindes när hon som ung vaktade renarna en natt i Hotagsfjällen. Då kom en vargflock stormande. Men det var som om någon hela

Ole Henrik Magga.

ordet fins i alle samiske språk. Det språklige skillet mellom tamrein og villrein går tilbake til uralsk tid.

MANGE GAMLE TERMER

Påfallende mange av termene som betegner slektninger er svært gamle. Mange av følgende ord kan være opptil 6500 år gamle (oversettelsen er i noen tilfeller forkortet): *gåeskie* 'mors eldre søster', *tjietsie* 'fars yngre bror', *nååte* 'en kvinne eller pike av ens hustrus slekt som er yngre enn henne', *vuanove* 'svigermor', *vijve* 'svigersønn', *mænnja* 'svigerdatter', *voehpe* 'svigerfar', *gaaloejööne* 'ektemanns brors kone'. Senere er sydsamisk beriket med flere slektskapsord som ikke fins i andre samiske språk, som f. eks. *vöönteme* 'ens ektefelles eldre kvinnelige slektning el.

ektefelles eldre slektnings kone'. Av de nevnte slektskapsstermer fins *nååte* bare i sydsamisk. Av denne rikdommen på slektskapsord, hvorav mange flere kunne nevnes, kan man med stor sikkerhet trekke den slutning at familie og slektskapsforhold var viktige allerede for 6500 år siden - akkurat som i dag.

Ordet for snø i sin alminnelighet er *lopme*. Det fins ellers ikke i samisk, men i finsk i formen *lumi*. Ordet for 'snø' er *muohta* i de andre samiske språk, et ord som også fins i sørsamisk i samme form, men med betydningen 'mye snø'. Sydsamisk er ellers rik på ord for snø som ikke fins i andre samiske språk. Av 163 sydsamiske snø-ord som jeg har undersøkt nokså detaljert, fant jeg at 118 ikke har tilsvar i andre

samiske språk. Særlig påfallende er antall ord for snølag og skarelag på toppen av snødekket. Av 46 termer fantes 31 bare i sydsamisk. Noen av dem er svært nøyaktige f. eks. *snjaefie* 'meget tynn skare om kvelden på våren, slik at det så vidt er skiføre, og slik at det ikke klabber (etter tøvær)' og *traapke* 'svak skare så skiene av og til slår igjennom'.

LÅNORD

Da vi i 1974 diskuterte sydsamisk rettskrivning i Aarporte (Hattfjelldal), var det noen som gikk hardt ut mot boken *Sámien lukkeme-gärjá* fordi ordet *sliengh-kiehtidh* 'knele' var brukt i en av tekstene. Det var jo et lånord! Da samme tekst ble trykket i *Lohkede saemien* senere samme år, var ordet erstattet med *tjihkedidh* 'sette seg'. Så redd behøver man

dog ikke å være for lånord. Alle språk har lånord. I senere utgaver av begge bøker er da også det opprinnelige ordet beholdt. Antallet lånord i sydsamisk er ikke påfallende stort. Og av de ursamiske ordene synes omtrent samme prosentandel å være bevart i sydsamisk som i de andre samiske språk, uansett hvor ordene opprinnelig er kommet fra.

Lånordene kan for øvrig også fortelle mye historie, men det får ligge denne gang.

Samisk har for øvrig bidratt til det internasjonale ordforrådet med i hvert fall ett ord, nemlig tundra som kommer det det samiske ordet *doedtere* 'høyfjell'. Ordet rev i skandinavisk er dessuten med stor sannsynlighet et samisk lånord.

OLE HENRIK MAGGA

tiden skidade runt hjorden och förhindrade vargarnas angrepp. "Gud sände en ängel till undsättning" vittnade Kristina.

Gud sänder alltjämt ut sina änglar. När de ingriper på hans befallning vill vi också utbrista: "Vem är som Gud!". Ibland sänder

han en medmänniska på ängla-uppdrag för att öppna våra ögon och stärka oss i kampen för det goda.

Låt oss be med en bön från England: "Gud, låt min ängel, som du skickat för att leda mig, lysa min väg, vandra vid min sida

och vaka över mig, bevara mig från allt ont och vägleda mig på min vandring genom livet". Amen.

BO LUNDMARK

I Rounala predikade den samiske prästen Olaus Sirma under slutet av 1600-talet. På platsen har nu oppførts en torvkåta.

FOTO: BO LUNDMARK

Slakten Laula träffades

En personlig betraktelse av Marianne Persson

Den 4 augusti var det dags för släkträff i Mosjoen i Norge. Det var med stor förväntan vi bilade dit. Vi blev cirka 45 personer. Vi var kallade till släkträffen av Ulla Barruk Sunna och Elsa Lifjell. De hade tagit initiativet och satt ihop ett fint program.

Under middagen på kvällen presenterade vi oss för varandra och började utröna hur vi är släkt. Jag träffade Pia Laula, och vi kom fram till att vi lekte med varandra då vi var små. Då visste vi ju inte att vi är släkt, hon är *laevie* (tremänning) med min mor. Pia, hennes mor och barn är de enda som heter Laula idag.

BERÄTTADE OM SLÄKTTRÄDET

Efter middagen togs släkträdets fram. Det är Gunne-Maj Andersson som har släktforskat och ritat släkträdet. Tillsammans med Ulla Barruk Sunna berättade hon om Laulasyskonen.

Laulaslakten är samlad utifrån makarna Lars Thomasson Laula och Kristina Josefina Larsdotter, gift Laula, alltså Elsa Laulas föräldrar. Makarna fick tio barn, varav fem blev vuxna. Ättlingar till tre av dessa syskon, Elsa, Maria och Kristoffer, fanns med i Mosjoen. Självt hör jag till Mariagrenen.

Av Elsas barnbarn var Sten Renberg, Anny Renberg Utsi, Ella och Elsa Lifjell och Albert Jåma där. Av Marias barnbarn deltog Aina Jonsson, Gunne-Maj Andersson, Ulla, Erland och Henrik Barruk. Och av Kristoffers barnbarn var Pia Laula på plats.

BESÖK VID ELSA LAULAS BOPLATS

På lördagmorgon begav vi oss till Skjervvatnet för att se platsen där familjen Elsa och Thomas

De flesta släktingar kunde gå fram till kåtaplatsen i Skjervvatnet, där vi satte oss och tog denna gruppbild.

FOTO: HENRIK BARRUK

FOTO: MARIANNE PERSSON

Gunne-Maj Andersson och Ulla Barruk Sunna berättar om släktforskningen och visar släkträdet.

Renberg bodde. Från vägens ände var det en knapp kilometer att gå. Vi kunde se Tovenfjällen i nordväst och Reinfjället i söder. Ett fantastisk fint område, det är lätt att förstå att de ville bosätta sig här.

Väl framme kunde man se tomtplatsen där kåtan stått. De hade murat med sten för att göra

en slät plats i slutningen mot sjön. Intill fanns en bäck. Kåtan står idag på museet i Tromsø.

Det var en magisk känsla att befinna sig på en sådan plats, att känna historiens vingslag och släktbanden. Vi gjorde eld och kokade kaffe, satt och pratade och fick höra berättelser. Jag var djupt berörd av besöket på platsen och jag tror de flesta var det. Många lovordade den här utflykten.

GUIDNING I ELSA LAULA-UTSTÄLLNINGEN

Sedan bar det av till Vefsenmuseet i Mosjoen. Elsa Lifjell hade ordnat så att Laulaslakten bjöds på guidad visning i Elsa Laula Renberg-utställningen.

Utställningen hade gjorts med utgångspunkt i nätverksbyggaren Elsa Laula. Där fanns foton, tidningsurklipp, telegram och referat från mötet i Tråante (Trondheim) 1917. Mycket intressant. Bland annat fanns bilder på den kåta som stått vid Skjervvatnet, som vi tidigare besökt.

FÖREDRAG OM ELSA LAULAS UPPVÄXT

Ulla Barruk Sunna höll sedan ett föredrag på hotellet om syskonens Laulas uppväxt och lapps kattelandet Kanan inom nuvarande Vapstens sameby.

Myndigheterna började redan under slutet av 1800-talet att avhysa familjen från Kanan. De hade ju byggt hus, ladugård och bodar samt hade kor och getter. Men modern Kristina reste till konungen för att uppvakta i samefrågan och passade då på att få kungabrev med löfte om att få bo kvar hela sin livstid.

Efter hennes död 1912 startade avhysningsprocessen igen. Thure Laula kämpade länge efter moderns död för att få behålla fjäll lägenheten Kanan. Den kampen förlorades i början av 1930-talet. Nu finns bara rester av husen kvar.

BERÖRDA AV SLÄKTHISTORIEN

Vi berördes alla av släkthistorien. Där satt vi tillsammans och lyssnade och pratade med varandra. De som hört något mer berättade det nu vidare.

Jag var tvungen att avvika redan på lördagkväll. Men jag visste att kvar på programmet stod ett besök på kyrkogården i Mosjoen och makarna Elsa och Thomas Laula Renbergs gravar. Maken och jag stannade därför till vid kyrkogården på hemresan och hittade lätt gravstenarna. Det blev en fin stund.

Lyckan över att ha fått träffa slakten var stor.

MARIANNE PERSSON

FOTO: MARIANNE PERSSON

Skjervvatn - där Elsa Laula med familj bodde.

Jubileum også i Røyrvik

Lørdag 2. september ble 100-års jubileet for det første Landsmøtet markert på Vaegkie i Røyrvik. Programmet bestod av foredrag ved Håkon Hermanstrand fra Nord universitet, aktiviteter for små og store, filmvisning fra Røyrvik før og nå og portrettfotografering. Dagen ble avsluttet med festmiddag med kulturelle innslag.

EINAR BONDEVIK

Undersøker bakken med georadar

Hattfjell kommune har vedtatt å bygge omsorgsbolig i nærheten av Sameskolen. Sameskolen ligger på gammelt kirkegårdsområde fra 1700-tallet. Dette har utløst bekymring for at utbyggingen vil skje i områder med umerkede graver. Kommunen har derfor fått undersøkt bakken med georadar. Selve undersøkelsen med er gjennomført av NTNU Vitenskapsmuseet som nå skal tolke dataene for å kunne si hva som eventuelt finnes under bakken.

EINAR BONDEVIK

Lytt til det sør-samiske Markus-evangeliet på nett!

På nettsida Bibel.no kan man nå både lese og høre Markusevangeliet på sør-samisk. Bibelteksten ble første gang oversatt og publisert i 1993. Den ble så lest inn på kassetten av *æmie* Anna Jacobsen. Den skrevne teksten har senere fått noen små endringer av gruppa som arbeider med sør-samisk bibeloversettelse.

EINAR BONDEVIK

Jordens resurser forbrukade 2 augusti

Den 2 augusti var det den ekologi-ska skuldens dag, eller Earth Overshoot Day. Det vill säga att vi den dagen har forbrukat jordens fornybara resurser for 2017. Från och med den 2 augusti, lever vi över våra och jordens tillgångar. Dagen infaller tidigare och tidigare varje år. Förra året var ekologiska skuldens dag den 8 augusti, men på 70-talet inföll dagen först i december. Enligt Global Footprint Network, så skulle vi behöva 1,7 jordklot för att leva som vi gör idag. Något att tänka på när vi gör våra vardagsval.

KÄLLA:

GLOBAL FOOTPRINT NETWORK

Äntligen stod sammen i talarstolen!

Ett barndomsminne om en viktig samisk markering i rätt ögonblick.

Söndagen 31 juli 1938 var jag tio år och befann mig med min far, Nils Thomasson, på Flatruet, den väldiga fjällplatån i västra Härjedalen. Flatruet var fullt av folk, enligt lokaltidningarna dagen efter "en tusenhövdad publik och hundratals motorfordon". Från byarna runt omkring hade man som det också hette "gått man ur huse" för att få vara med.

FLATRUET VÄG INVIGDES

Det var en stor lokal begivenhet på gång. Den nya vägen över Flatruet skulle invigas, den väg som förbinder Ljungdalen med i första hand Mittådalen och Funäsdalen. Det var då t.o.m. Sveriges högst belägna landsväg, med högsta punkten 985 meter över havet.

Där fanns nu hela personrekvisitan, från vägingenjörer och generaldirektörer till företrädare för kommunen och länet med landshövdingen Munck af Rosenschöld i spetsen. Där var också från regeringen dåvarande kommunikationsministern Albert Forslund.

Prosten Daniel Hörnström i Lillhärdal höll friluftsgudstjänst. Förr riksdagsmannen Ingebrikt Bergman hälsningstalade. Vägexperter redogjorde för vägbygget, landshövdingen talade och statsrådet Forslund invigde. Läraren Olof Jansson i Ljusnedal gav en kulturhistorisk översikt över västra Härjedalen.

INGEN FRÅN SAMEBYN TALADE

Vägen går också över Mittådalens samebys renbetesmarker. Om det talade ingen. Mittådalens sameby fanns inte representerad på något sätt. Minnesstenen på högsta vägplatån upplyste om att det var Ljungdalens byamän, som reste stenen. Inga

samer fanns över huvud taget med någonstans i planeringen, således inte heller på den invigningsmiddag som efter invigningen gavs på Fjällnäs högfjällshotell. Samernas roll inskränkte sig - så som oftast både förr och senare - till ett dekorativt inslag i folkmyllret på Flatruet.

Det var i det här sammanhanget jag fick vara med om min fars och Jon Fjällgrens planerade överraskning. Jag minns hur min far instruerade Fjällgren:

Du måste hålla dig så nära talarstolen du kan. Och när Olof Jansson talat färdigt och stigit ner, måste du snabbt upp i talarstolen. Du får inte dröja. Varje sekund är viktig. Hinner det gå någon minut är det för sent. Och så måste Du tala mot mikrofonen. Annars hörs du inte genom högtalarna.

Olof Jansson hade talat länge. Hans tal måste vara slut när som helst. Jag tittade efter Jon Fjällgren. Jag såg honom inte, och jag - tioåringen - greps nästan av panik. Min far såg bekymrad ut. Olof Jansson slutade tala och steg ner. Det följde några hemska sekunder.

SAMERNA ÖVERRASKADE

Men där stod Jon Fjällgren plötsligt i talarstolen. Några samekvinnor i vår närhet torkade tårarna av rörelse. Jon Fjällgren i talarstolen i det här sammanhanget! Men så förtäta kan verkligen ett ögonblick vara.

Nu var Jon Fjällgren inte vilken same som helst. Vid det här laget hade han hunnit passera de sjuttio. Hans gestalt gjorde sig bra mot horisonten. Och så hade han "talets gåva" som det hette vid den här tiden. Något koncept hade han inte, men orden föll väl. Han hade aldrig sett så många människor på Flatruet någon gång, påminde han om, men renar i samma

mängd där var för en same en kär syn, vill jag minnas han erinrade om. Jag minns hur han steg ner, hur man bad honom komma fram till hedersgästerna och hur han hälsade på landshövdingen, på statsrådet och övriga honoratiories.

UPPSKATTAT TAL

Orttidningarna refererade den här händelsen utanför programmet som "ett mycket originellt och av den månghövdade publiken uppskattat tal". En journalist beskrev ögonblicket så här:

"När alla slutat tala och publiken beredde sig på att vända blickarna mot den naturliga idrottsplatsen på Flatruet, där tävlingar skulle äga rum, hördes en röst i högtalaren. Man vände sig åter mot talarstolen, och vem var det som krupit upp i den om inte en lappman i toppluva och rödrandig kolt. Publiken trodde nog att lappen ville göra sig lustig och pröva hur det kändes att stå i en talarstol, där så fina karlar förut stått.

Men när Jon Fjällgren, ty det var han, sagt några ord hade man kommit på andra tankar. Och man lånade honom gärna sitt öra. Sedan han från fjället och ödeviddernas folk framfört en hälsning och ett tack för vägen behövde han inte vänta applåderna."

De här två som ville bryta tystnaden kring samerna, som förstod att man ibland måste ta egna initiativ, var inga revolutionära ungdomar utan två mogna och erfarna samer. Som inget annat önskade än att också samerna skulle få känna sig delaktiga i och ge uttryck för den gemensamma glädjen över vägen. Att få vara samer men samtidigt en integrerad del i samhället i övrigt.

LARS THOMASSON

Gie jih gusnie årroeminie

Sverige

Samiska rådet inom Svenska kyrkan

Ordförande: Sylvia Sparrok, tel 0647-352 40.

e-post: syllan3@hotmail.com

Handläggare för samiska frågor: Lisbeth Hotti, Svenska kyrkan

751 70 Uppsala, tel. 018-16 94 91

e-post: lisbeth.hotti@svenskakyrkan.se

Sydsamiskt församlingsarbete i Härnösands stift

Akar Holmgren, Stiftsdiakon & Samordnare för flerspråkigt

arbete. Härnösands stift, Box 94, 871 22 Härnösand

Tfn: 0611-254 52, mobil: 076-397 59 35

e-post: akar.holmgren@svenskakyrkan.se

Samiska krisnätverket

tel: 063-10 12 30 fredagar och söndagar mellan

klockan 20 och 24.

Norge

Samisk kirkeråd Generalsekretær: Risten Turi Aleksandersen,

postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo, tlf 23 08 12 00,

e-post: ra866@kirken.no

Leder: Sara Ellen Anne Eira

Sørsamisk representant i Samisk kirkeråd:

Oddvin Bientie

Saemien åålmegeeraerie SÅR/

Samisk menighetsråd i sørsamisk område

www.samiskmenighet.no

epost: samiskmenighet@kirken.no

Leder: Sigfred Jåma, e-post: shjaama@hotmail.no

medlemmer: Sonja Danielsen, Ina-Theres Sparrok,

Lajla Lifjell og prest Einar Bondevik.

Sekretær: daglig leder (se nedenfor)

Saemien åålmegen beajjetje åejvie /

daglig leder i samisk menighet i sørsamisk område:

Monica Kappfjell, tlf 993 49 477,

Gløttvegen 2, 7750 Namdalseid

e-post: mk924@kirken.no

Prest i sørsamisk område: Einar Bondevik,

Sørlandsveien 54, 8624 Mo i Rana, mobil 474 53 902

e-post: eb788@kirken.no

Diakoniarbeider i sørsamisk område:

Bertil Jönsson 7898 Limingen, mobil 994 88 827,

e-post: bj439@kirken.no

Vikar trosopplæring: Margrethe Kristin Leine Bientie.

Grendavegen 8, 7370 Brekkebygd

mobil: 412 88 227, e-post: mb789@kirken.no

Saemien Sijten kulturrefoente

Mijjeh vadtesi åvteste gijhtebe
Saemien Sijten kulturrefoentese

Ingvald Jåma, Martha Elise Jåma,
Ellen Anna Blind, Klas Klemensson,
Marianne Nilsson, Skjoldvor Joma Jönsson,
Berit Lisa Mortensson, John Persson Steinfjell,
Bernt Arvid Jåma jih Lena Kristina Perssonen
juvlemen sjiekenisnie.

Saemien Sijtes kulturfond

Vi takker for gaver til Saemien Sijtes
kulturfond i anledning

Ingvald Jåma, Martha Elise Jåma,
Ellen Anna Blind, Klas Klemensson,
Marianne Nilsson, Skjoldvor Joma Jönsson,
Berit Lisa Mortensson, John Persson Steinfjell,
Bernt Arvid Jåma og Lena Kristina Perssons
begravelse.

*Kulturfondet skal bidra til aktiviteter som styrker sørsamisk
språk og kultur, samt utvikle Saemien Sijtes kunst- og gjenstandssamling.*

Daerpies Dierie

Sørsamisk kirkeblad • Sydsamiskt kyrkoblod

Daerpies Dierie utkommer med fyra nummer per år
och har stöd från Härnösands stift, Nidaros bispedømmeråd,
Sametinget i Norge och Svenska kyrkan.

Adress: Sørlandsveien 54, N-6824 Mo i Rana, Norge

Telefon (mobil): 0047 474 53 902

e-post: dd@samiskmenighet.no

Redaktör och ansvarlig utgivare:

Einar Bondevik, adress ovan.

Biträdande redaktör: ViviAnn Labba Klemensson

Kaxhön 134, 835 97 Offerdal

tel 070-545 75 92

E-post: viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se

Prenumeration under 2017: 140 SEK.
Avgiften betalas när faktura kommer.

Adressändring och prenumeration
Prenumerations- och adressfrågor hanteras av
tidningens distributör Nordic Gateway
e-post: produktion@nordic-gateway.se
Grafisk form & repro: Berling Media AB.
Tryck: Pressgrannar AB, Linköping, 2016

NÖÖRJEN GÆRHKOE Sveerjen gærhkoë

Texter och bilder till
nummer 4 2017 av Daerpies Dierie
skickas senast 8 november 2017 till
viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se

Gode gjerninger

Vi har hørt at kristendommen blant annet handler om at vi skal gjøre gode gjerninger! Ja, her kommer det igjen, altså, at vi *skal*!

Betyr dette at vi igjen står overfor et krav? Betyr dette at vi enda en gang møter et påbud som blir en byrde for oss?

La oss reflektere litt over det:

I min minnebok fra barneskolen for omtrent 40 år siden fikk jeg følgende hilsen fra en klassekamerat:

– Den største gleden du kan ha, er å gjøre andre glad!

Dette budskapet høres nærmest helt banalt ut. Spørsmålet er imidlertid om det kan ha gyldighet også i dag?

Lykkeforsker Lisa Vivoll Straume – som for en tid tilbake var programleder i NRKs TV-serie "Oppdrag lykke" – sier følgende om gode gjerninger og virkningen av dem:

– Det å gjøre noe for andre er en viktig faktor for at vi skal ha det bra med oss selv. Det å gjøre en liten god gjerning eller å gi noe til noen andre er faktisk veldig viktig for lykken. Det å gi eller gjøre gode gjerninger skaper glede, men også kontakt og samspill med andre mennesker, og begge deler er veldig viktig for lykken.

Lykkeforsker Straume peker altså på at gode gjerninger skaper glede hos avsenderen.

Men hvordan henger dette sammen med kristendommen? La oss høre hva apostelen Paulus sier om dette i sitt brev til efeserne, kapittel 2, versene 8-10:

"For av nåde er dere frelst, ved tro. Det er ikke deres eget verk, men Guds gave. Det hviler ikke på gjerninger, for at ingen skal skryte av seg selv. For vi er hans verk, skapt i Kristus Jesus til gode gjerninger, som Gud på forhånd har lagt ferdige for at vi skulle vandre i dem."

Her ser vi at vi er skapt til gode gjerninger

som følge av nåden og frelsen i Kristus Jesus. Og disse gode gjerningene ligger bare og venter på oss, for de er på forhånd lagt ferdige for at vi skulle vandre i dem, sier disse bibelordene.

De gode gjerningene som vi er kalt til å gjøre – eller rettere sagt: *skapt* til å gjøre –, blir dermed ikke noen byrde, men derimot en glede fordi de hører naturlig med til selve frelsesverket. Dette fenomenet ser ut til å være en av "naturlovene" i Guds rike.

Og det samstemmer med noe som en venn en gang fortalte om sine erfaringer med et nyttårsforsett. Hun sa:

– "Jeg kom til å tenke på et nyttårsforsett som jeg hadde for noen år siden. Da satte jeg meg som mål at jeg skulle gjøre en "tjeneste" i nestekjærlighet for andre hver dag. Terskelen for hva jeg selv definerte som "tjeneste" var

nokså lav. Det kunne være for eksempel å gå bort til noen på butikken for å snakke. Vanligvis ville jeg gått forbi og bare sagt "hei". Eller å ringe en venn for bare å spørre hvordan det sto til – uten å ha et ærende. Det året gjorde meg godt! Jeg fikk så mange fine opplevelser og det gjorde meg rikere. Nå vurderer jeg å ta opp igjen dette nyttårsforsettet."

Ja, så er det kanskje en dyp sannhet i utsagnet om at den største gleden vi kan ha, er å gjøre andre glad?

Hemmeligheten er antakelig denne: Vi skal ikke gjøre gode gjerninger fordi vi blir oppfordret til det eller fordi vi er kalt til det – nei, men fordi vi er *skapt* til det, i Kristus Jesus!

TEKST OG FOTO: LARS JOHNSEN

Bibeletekste

Åejvie naemhtie jeahta: Easkah goh tjihtjeluhkie jaepieh Babelesne vaaseme, edtjem dijjem gorredidh jih dijjem baaštide diekie voelkehtidh guktie dāajvoehtamme. Manne daajram maam dijjese sjihtem vedtedh, Åejvie jeahta: raeffiem, ij gænnah mirhtoem. Manne bāetije aejkieh jih hāhkoeh dijjese vadtam.

Gosse mannem tjāarvode jih munnjen birrede, dellie edtjem goltelidh. Gosse mannem ohtsedidie, edtjede mannem gaavnedh. Gosse mannem vaajmoste ohtsedidie, dellie dijjem luhpedem mannem gaavnedh, Åejvie jeahta. Dellie edtjem dijjem vaassje-geajnoste jarkoestidh jih dijjem tjöönghkedh gaajhkh almetji jih dej sijjiej luvhtie

gubpede manne dijjem voelkehtamme, Åejvie jeahta. Dijjem luhpedem edtjede baaštide bāetedh gustie leam dijjem voelkehtamme.

Snijpetjohpe

Unni Fjellheim goerehtalleme guktie saemiej snijpetjohph dejpeli gáaroevin. Unni aaj vuesehte guktie laedtiej tjohph seamma hammojne gosh saemiej tjohph.

– Dejpeli saemieh snijpetjohph gaallojste jih gaamesistie gáaroevin. Daerpies hov bijveles vaarjoeh gáarvedidh gosse tjætskeme. Gosse snijpetjohpem gáaroevin, dellie soenh butnin jih skæerrine budtin, Unni Fjellheim jeahta.

Unni aaj snijpem gáåreme. Buerkeste guktie satne gáåre:

– Voestegh tjeitem gaalloem jih gaadterem nieskedh jih rirresjidh. Dellie stujtjide vijjem. Stuerbe gaaloste jih gaamesistie gamte stielieh sjidtieh. Dellie stoere tjohpe gaarmanæjjese jallh nysenæjjese sjædta. Maanide dellie unnebe gaamesh jih gaalloeh åtnam, jih tjohpe unnebe sjædta. Naan æjkien dellie nieljie stielieh hijven. Dejtie tjåanghkan gáaroem. Dellie snijpem vijjem jih bieliestuhtjem. Minngemes raajan dellie skæerrine budtem, dovne bieliestuhtjem aaj budtem jih ræseldem.

Snijpe hijven gosse gjredaelvie. Dellie dam snijpem våålese diedtem gajpine gosse guakedh jallh gáaltoe. Dovne nysenæjjah gaarmanæjjah snijpem provhkin. Unni

veanhta snijpem tjeehpes gaamesistie jih gaaloste dejpeli gáaroevin. Numhtie tjelmide vaarjelin gosse guakadahkesne ryöjnesjin.

DAALLETJEN TJOHPH

Daelie gujht snijpetjohph skrovreste gáaroeh. Sæmies tjohpem diæskerdieh jih saemiej klaerine ræseldieh. Jih daelie laejkieduahpah aaj utnieh.

– Aahkah aajjah mannem vuaptastehtiejigan guktie Istenvuemien tjohpe, "Østerdal-slua", gáåresovveme. Dihte tjohpe rååpsehke jih snijpine. Seamma maallen mietie guktie mijjen snijpetjohpe. Dellie badth guarkam guktie numhtie sjidteme. Åvtesne saemieh Istenvuemesne veasoejin, vijrin. Bovtsh aaj utnin. Almetjh Istenvuemesne saemien

vuekide "löönin". Laedtieh snijpetjohpem gåhtjoeh "Skjoldlua", Unni soptseste.

SAEMIEN AERPIEVUEKIEH

Unni Fjellheim jijtse snijpetjohpem vuesehti gosse Tråantese daan daelvien vöölki. Dellie aaj boelkjetjem snijpetjohpen bijre tjeeli.

– Mov mielen mietie vihkele mijjeh saemieh maehete vuesehtidh jih soptsestidh guktie saemien aerpievuekieh jih dejtie vaarjelidh. Daerpies mijjeh saemieh buerkiestibie jih "tjuvtjedibie" guktie numhtie sjidteme. Vihkele gaajkesidie, bæetje boelvide aaj, guarkedh jih daejredh guktie mijjen aerpievuekieh sjidteme, Unni eadtjohke soptseste.

TEEKSTE: MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Unni Fjellheim jijtse maadter-aajjan snijpetjohpem vuesehte jih snijpetjohpen bijre soptseste.

GVUVIE: JAN MAGNE HAUGEN

Unni Fjellheim snijpetjohpine maam jijtse gáåreme. Dejpeli dovne gaaloste jih gaamesistie snijpem gáaroevin.

GVUVIE: MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Rekonstruksjon av "snijpetjohpe"

Unni Fjellheim har gjort en rekonstruksjon av en sørsamisk pelslue "snijpetjohpe". Denne lua er sydd av skalleskinnet og leggskinnet fra reinsdyr. Lua har sitt særpreg med en "skjerm"

som kan brettes ned. De fleste syr nå denne spesielle modellen i ullklede.

– Jeg synes det er viktig at vi bevarer våre tradisjoner og sprer kunnskap om hvordan de har

kommet fram. I dette tilfellet var det viktig å peke på den påfallende likheten "Østerdal-slua", som også kalles "Skjoldlua", har en sørsamiske modellen "snijpetjohpe". Jeg er sikker på

at fok i Østerdalen har latt seg inspirere av samenes praktiske hodeplagg, sier Unni Fjellheim. Unni Fjellheim ønsker å skape engasjement rundt sørsamiske håndverkstradisjoner.